

VATT-KESKUSTELUALOITTEITA
VATT-DISCUSSION PAPERS

31

SUOMI, RUOTSI,
ITÄVALTA JA
EUROOPAN YHTEISÖN
JÄSENYYS

Vertaileva katsaus
taloudellisista vaikutuksista

Camilla Wilander*

* Kiitän ylijohtaja Reino Hjerppeä, vs. tutkimusjohtaja Rolf Myhrmania, tutkimuspäällikkö Pekka Parkkista ja tutkimuspäällikkö Antti Romppasta Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta hyödyllisistä neuvoista.

ISBN 951-561-040-0

ISSN 0788-5016

**Valtion taloudellinen tutkimuskeskus
Government Institute for Economic Research
Hämeentie 3, 00530 Helsinki**

**Valtion painatuskeskus
Pasilan VALTIMO
Helsinki 1992**

WILANDER, CAMILLA: SUOMI, RUOTSI, ITÄVALTA JA EUROOPAN YHTEISÖN JÄSENYYS. VERTAILEVA KATSAUS TALOUDELLISISTA VAIKUTUKSISTA. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 1992. 71 ss. (ISBN 951-561-040-0: No 31), ISSN 0788-5016.

TIIVISTELMÄ: Itä-Euroopan hajoaminen purki viime vuosikymmenen vaihteessa Suomen, Ruotsin ja Itävallan puolueettomuuteen liittyviä esteitä laajemmalla yhdentymisellä Euroopan yhteisöön. Mahdollinen EY-jäsenyys on avaamassa laajalaisemman vaiheen maiden integraatiopolitiikassa. Osa EY:n säädöksistä astuu vertailumaissa voimaan jo vuoden 1993 alusta Euroopan talousalueen (ETA) myötä. EY:n yhteistä maatalouspolitiikkaa maat siirtyisivät kuitenkin noudattamaan vasta EY:n täysjäseninä. Sopeutuminen EY:n sisämarkkinoihin tulee edellyttämään tuotantokustannusten leikkaamista talouden keskeisillä sektoreilla kuten teollisuudessa, maataloudessa ja rahoitussektorilla. Vertailumaista Suomessa on suhteellisesti eniten kilpailulle herkkiä teollisuuden aloja. Maataloussektori on myös suojatuin Suomessa, jossa sen tukitaso on vertailumaista korkein. Rahoitussektorin palveluiden hintojen alennustarve arvioidaan suurimmaksi Itävallassa. Kilpailukyvyn kannalta hinta- ja kustannustasolla tulee olemaan keskeinen merkitys. EY:n yhteisillä työmarkkinoilla hyvin koulutetun työvoiman muutto nähdään vertailumaissa uhkaksi. Työttömyystasoon jäsenyys ei todennäköisesti tuo helpotusta.

AVAINSANAT: EY-jäsenyys, taloudelliset vaikutukset, Suomi, Ruotsi, Itävalta.

WILANDER, CAMILLA: SUOMI, RUOTSI, ITÄVALTA JA EUROOPAN YHTEISÖN JÄSENYYS. VERTAILEVA KATSAUS TALOUDELLISISTA VAIKUTUKSISTA. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government institute for Economic Research, 1992, 71 pp. (ISBN 951-561-040-0: No 31), ISSN 0788-5016.

ABSTRACT: As a consequence of the disintegration of Eastern Europe a main barrier for Finland's, Sweden's and Austria's further economic integration with EC has been removed. Membership will diversify the economic relations with EC and thus open a new era in the three neutral EFTA-countries' integration policies. Except of agriculture, essential economic sectors will be harmonized with EC-legislation already within the European Economic Space (EES), which is about to become valid from the beginning of 1993. An important prerequisite for the competitiveness of the industrial, financial as well as the agricultural sectors is the adjustment of costs to a level competitive enough on the internal market. In Finland industry is comparatively more sensitive to integration. The Finnish agriculture is relatively more subsidized. The average price reduction potential for financial services is biggest in Austria. Price competitiveness will be one of the essential conditions for gaining from the economic integration process. Emigration of the well educated labour force on EC's common labour market is considered a threat in all the three countries. It is likely that membership will not reduce the level of unemployment.

KEY WORDS: EC-membership, economic effects, Finland, Sweden, Austria.

SISÄLLYS

1. SELVITYKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET.....	9
1.1. Tausta.....	9
1.2. Tavoitteet	10
2. VERTAILUMAIDEN INTEGRAATIOPOLITIIKKA.....	11
2.1. Efta vastapainona Euroopan talousyhteisölle.....	11
2.2. Itävallan 'alleingang'.....	13
2.3. Ruotsi ja muuttuva puolueettomuustulkinta.....	14
2.4. Suomen asteittainen sopeutuminen.....	15
3. EY-INTEGRAATION VAIKUTUKSET VERTAILUMAIDEN TEOLLISUUTEEN.....	19
3.1. Teollisuuden merkitys vertailumaissa.....	19
3.2. Teollisuusyritysten kansainvälistyminen ja ulkomaiset sijoitukset.....	20
3.3. Teollisuuden kilpailukyky.....	26
4. EY:N MAATALOUSPOLITIIKAN VAIKUTUKSET.....	34
4.1. Itävalta.....	35
4.2. Ruotsi.....	38
4.3. Suomi.....	41
5. EY:N TYÖMARKKINAVAIKUTUKSET.....	45
5.1. Vaikutukset työvoiman liikkuvuuteen.....	46
5.2. Vaikutukset työllisyyteen.....	52
6. PÄÄOMAN JA PALVELUIDEN VAPAA LIIKKUVUUS PANKKIEN NÄKÖKULMASTA.....	58
6.1. Vertailumaiden rahoitussektorit; pankit.....	59
6.2. Itävalta.....	60
6.3. Suomi.....	62
6.4. Ruotsi.....	64
7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ.....	66

LÄHTEET

TAULUKOT

- Taulukko 1. Tehdasteollisuuden osuus bruttokansantuotteesta ja työvoimasta v. 1989, %.
- Taulukko 2. Eri toimialojen osuus tehdasteollisuuden jalostusarvosta v.1989, %.
- Taulukko 3. Ruotsin ulkomaiset nettosijoitukset vuosina 1985-88, milj. US dollaria.
- Taulukko 4. Itävallan nettosijoitukset Euroopan yhteisöön vuosina 1985-88, milj. US-dollaria.
- Taulukko 5. Suomen nettosijoitukset Euroopan yhteisöön vuosina 1985-88, milj. US-dollaria.
- Taulukko 6. Maa- ja metsätalouden osuus bruttokansantuotteesta ja työvoimasta v. 1990, %.
- Taulukko 7. EY-jäsenyyden vaikutukset Itävallan maataloustuotantoon, %.
- Taulukko 8. Integraation vaikutukset Itävallan maatalouden tuottajahintoihin.
- Taulukko 9. Tuottajahinnat Ruotsissa ja EY:ssä 1990, kr/kg.
- Taulukko 10. Eräiden maataloustuotteiden tukiekvivalentit (PSE, brutto) Ruotsissa ja EY:ssä vuonna 1989, SEK/tn.
- Taulukko 11. Maatalouden tuottajain tukiekvivalentti (PSE,netto) Suomessa ja EY:ssä, %.
- Taulukko 12. Työttömyysaste Suomessa, Ruotsissa ja Itävallassa v. 1990, % työvoimasta.
- Taulukko 13. Työvoimapolitiikan osuus bruttokansantuotteesta v. 1989, %.
- Taulukko 14. EY:n sisämarkkinoiden kumulatiiviset vaikutukset Itävallan työttömyysasteeseen keskipitkällä aikavälillä, %-yksikköä.
- Taulukko 15. Työttömien määrä Suomessa ja työttömyysaste Suomessa ja EY:ssä vuosina 1988-92, %
- Taulukko 16. Pankkikonttoreiden lukumäärä 1000 asukasta kohti v. 1989.
- Taulukko 17. Rahoituspalvelusektorin osuus koko työvoimasta vuonna 1989, %.

- Taulukko 18. Yrityspankkien osuus pankkisektorin kokonaistuotosta Itävallassa ja Saksan Liittotasavallassa vuonna 1988, %.
- Taulukko 19. EY-integraation hintavaikutuksia eräiden Efta-maiden rahoitussektoreille, %.
- Taulukko 20. Rahoitussektorin osuus bruttokansantuotteesta eräissä Efta-maissa, %.
- Taulukko 21. Pankkien luotto- ja takaustappiot Suomessa vuonna 1991, milj. markkaa.
- Taulukko 22. Kuluttajien hyöty rahoituspalveluiden hintojen alenemisesta, milj. ECU.

KUVIOT

- Kuvio 1. Integraatiolle erityisen herkkien teollisuusalojen osuus koko integraatiolle herkäksi luokitellun teollisuuden työvoimasta, %.
- Kuvio 2. Kuluttajahintataso eräissä OECD-maissa, $Ind(\text{Suomi}) = 100$.

1. SELVITYKSEN TAUSTA JA TAVOITTEET

1.1. Tausta

Alkuvuodesta 1992 julkaistiin laaja selvitys, joka käsitteli mahdollisen EY-jäsenyyden taloudellisia vaikutuksia Suomelle (VATT 1992: "Suomi Euroopan yhteisön jäseneksi? Taloudellisia vaikutuksia"). Selvityksen tausta-aineistona hyödynnettiin muun muassa Ruotsissa ja Itävallassa tehtyjä selvityksiä EY-jäsenyyden vaikutuksista (kts. esim. UD ,1991: "Konsekvenser av ett svenskt EG-medlemskap"). Suomea käsittelevän selvityksen teon yhteydessä syntyi idea hyödyntää laajahkoa kansainvälistä tutkimusaineistoa erillisessä vertailevassa selvityksessä.

Eri maiden kansalliseen tutkimukseen nojaavia vertailevia selvityksiä on integraatiotutkimusten runsaudesta huolimatta julkaistu melko vähän. Kansainvälisten järjestöjen kuten Eftan ja EY:n toimeksiannosta on tosin valmistunut laajempia selvityksiä EY-integraation vaikutuksista eri jäsenmaihiin (kts. EY:n Cecchini-raportti ja Efta-maiden rahoitussektorin integraatiota koskeva selvitys (Gardener-Teppitt 1990)). Tämä keskustelualoite perustuu pääosin sellaisiin EY-integraation vaikutuksista tehtyihin selvityksiin, jotka on julkaistu Suomessa, Ruotsissa ja Itävallassa viime vuosien aikana.

Euroopan taloudellinen yhdentyminen perustuu sisämarkkinoiden neljään perusvapauteen: tavaroiden, pääoman, henkilöiden ja palveluiden vapaan liikkuvuuteen. EY:n ensi vuoden alusta voimaan astuvan sisämarkkinaohjelman tarkoituksena on luoda yhteiset markkinat, joista hyötyisivät sekä tuottajat että kuluttajat. Harmonisoimalla jäsenmaiden lainsäädäntöä tarpeellisilta osin, pyritään kilpailuedellytyksiä yhteisömaissa yhtenäistämään. 2.5.1992 EY ja Efta-maat allekirjoittivat Euroopan talousaluetta (ETA) koskevan sopimuksen, jonka myötä osa EY:n sisämarkkinaohjelman periaatteista astuu vuoden 1993 alusta Efta-maissakin. Tämä koskee mm. edellä mainittua neljää vapautta. Siirtyminen yhteiseen maatalouspolitiikkaan tulee ajankohtaiseksi vasta EY-jäsenyyden myötä.

1.2. Tavoitteet

Tässä vertailevassa katsauksessa on tavoitteena selvittää nojautumalla aikaisempiin tutkimuksiin EY-integraation vaikutuksia Suomen, Ruotsin ja Itävallan talouden keskeisille sektoreille: teollisuudelle, maataloudelle, pankeille sekä työmarkkinoille.

Itävaltaa koskeva aineisto perustuu lähinnä WIFO:n (Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung) tekemiin toimiala- ja sektorikohtaisiin tutkimuksiin, joita viime vuosina on valmistunut melko runsaasti. Ruotsissa ja Suomessa taloudellinen integraatiotutkimus on myös painottunut toimialakohtaisiin analyysiin, mutta verrattuna Itävaltaan se on hajanaisempaa ja usein ei-koordinoitua useamman eri tutkimusyksikön tutkimusta.

Selvitys on jäsennetty siten, että toisessa luvussa tarkastellaan Suomen, Ruotsin ja Itävallan integroitumista Länsi-Euroopan vapaakauppajärjestelmään viime vuosikymmeninä. Luvut 3-6 käsittelevät EY-jäsenyyden ja integraation taloudellisia vaikutuksia vertailumaiden talouden eri sektoreille ja työvoimaan. Yhteenvedossa kiteytetään keskeisimmät havainnot integraation vaikutuksista sekä vertailussa ilmenneitä eroja ja yhtäläisyyksiä.

2. VERTAILUMAIDEN INTEGRAATIOPOLITIIKKA

Kun Benelux-maat, Italia, Ranska ja Saksan Liittotasavalta perustivat Euroopan talousyhteisön (EEC) vuonna 1957, jäi sen ulkopuolelle valtioita, joilla oli kiinteät taloussuhteet yhteisömaihin, mutta jotka eivät lähinnä poliittisista ja ideologisista syistä, Itävalta myös perustuslaillisista syistä, halunneet tai pystyneet liittymään EEC:n tullionioniin. Pelätessään joutuvansa kauppasyrjinnän kohteiksi Iso-Britannia, Ruotsi, Sveitsi, Itävalta, Portugali, Tanska ja Norja perustivat Euroopan vapaakauppaliiton (Eftan) vuonna 1960 vahvistaakseen kauppasuhteitaan ja parantaakseen neuvotteluasemiaan suhteessa EEC:hen. Suomi assosioitui Eftaan vuonna 1961 erillissopimuksella.

2.1. Efta vastapainona Euroopan talousyhteisölle

Efta nähtiin eräissä maissa lähinnä väliaikaisena järjestelynä vastapainona Euroopan talousyhteisölle. Tämä ilmenee muun muassa siitä, että Iso-Britannia jo vuonna 1961 jätti jäsenyyshakemuksen EEC:lle kolmen muun Efta-maan pyrkiessä liittännäisjäseniksi. Ruotsin, Sveitsin ja Itävallan 1960-luvun pyrkimykset assosiaatiojäsenyyteen ja yhteistyön laajentamiseksi EEC:n kanssa kariutuivat kuitenkin muun muassa varauksiin, joita EEC ei voinut hyväksyä, koska ne olisivat saattaneet hankaloittaa yhteisön omaa integraatiokehitystä.

Toisaalta myös Ranskan vastahakoisuuden takia pitkäksi venynyt Ison-Britannian jäsenyyshakemuksen käsittely vaikutti EEC:n kielteiseen suhtautumiseen laajentua puolinaisilla jäsenillä. Itävallan liittännäisjäsenyysneuvottelujen päätyttyä tuloksettomina 1960-luvun lopulla EEC:n kanta täsmentyi uusien jäsenten suhteen kahteen vaihtoehtoon: joko täysjäsenyys tai vapaakauppasopimus. Efta päättyi viimeksi mainittuun ratkaisuun solmiessaan EEC:n kanssa teollisuustuotteita koskevan vapaakauppasopimuksen vuonna 1972.

EEC:n laajentuminen puolueettomilla mailla kariutui puolueettomuuskäsitteen ja jäsenyyden yhteensopimattomuuteen. Vielä 1960-luvulla Ruotsi tulkitsi puolueettomuutensa väljästi, mikä ilmeni vuonna 1967 toistamiseen jätetystä liitännäisjäsenyyshakemuksesta. Hakemus oli avoin tai varaukseton eikä täysjäsenyyttä oltu suljettu pois. Ruotsi muutti kuitenkin kantansa 1970-luvun alussa päätyen vapaakauppasopimukseen.

Eftan perustamisesta lähtien jäsenmaiden keskeisiin kysymyksiin on kuulunut, miten taloudelliset suhteet Euroopan yhteisöön tulisi järjestää tyydyttävällä tavalla. Ruotsi, Sveitsi ja Itävalta yrittivät 1960-luvulla järjestää suhteensa bilateraaliselta pohjalta jättämällä liitännäisjäsenyyttä koskevat hakemukset. Vuonna 1972 Efta:n ja EY:n välinen vapaakauppasopimus solmittiin multilateraaliselta pohjalta Efta:n tärkeimmän jäsenvaltion Ison-Britannian ja sen vanavedessä Irlannin ja Tanskan liittyessä EY:öön. Suomi allekirjoitti vapaakauppasopimuksen EY:n kanssa seuraavana vuonna.

Eftan ja EY:n kehityksessä vuosien 1967-72 välistä periodia on kutsuttu "rinnakkaisten integraatio-organisaatioiden periodiksi" eräänlaisen organisatorisen päällekkäisyyden takia. Vuosien 1973-84 välistä periodia on taas kutsuttu "teollisuustullien poistamisperiodiksi", koska tällöin Eftan ja EY:n vapaakauppasopimus tuli asteittain voimaan.¹

Tarkasteltaessa kolmen puolueettoman Efta-maan Suomen, Ruotsin, ja Itävallan integraatiopolitiikkaa suhteessa EY:öön kolmen viime vuosikymmenen ajalta, on havaittavissa selviä eroja. Suomi on edustanut varovaisempaa linjaa, mikä ilmenee mm. Suomen liittymisestä Eftan täysjäseneksi vasta vuonna 1986, Ruotsin ja Itävallan ollessa perustamassa Eftaa.

¹ Patomäki 1989, ss. 106-107.

2.2. Itävallan 'alleingang'

Itävalta haki "assosiaatiota" Euroopan talousyhteisöltä jo Eftan perustamisen jälkeisenä vuonna eli 1961. Itävallan näkemyksen mukaan Euroopan vapaakauppaliitto tulisi lähinnä toimimaan sillanrakentajana suhteessa EEC:hen eikä vakavana vaihtoehtona talousyhteisölle. Itävalta oli halukas sitoutumaan suhteellisen tiiviisti talousyhteisön yhteisiin markkinoihin, vaikka liitännäisjäsenyyshakemukseen sisältyikin varauksia²:

- **sopimusoikeudellinen varaus**, ts. oikeus neuvotella ja allekirjoittaa kauppapoliittisia sopimuksia kolmansien maiden kanssa,
- **puolueettomuusvaraus**, eli sodan tai vakavan kansainvälisen kriisin syttyessä mahdollisuus jättäytyä vihollisvaltioihin kohdistettujen taloussaartojen ulkopuolelle, ja
- **varaus koskien sotamateriaalien ja tärkeiden elintarvikkeiden hankintaa omavaraisuuden pohjalta.**

Kun Ison-Britannian täysjäsenyyshakemus ensimmäisen kerran hylättiin vuonna 1963, Ruotsi ja Sveitsi vetivät omat liitännäisjäsenyyttä koskevat hakemuksensa pois. Itävallan hakemus oli sitä vastoin yhä vireillä ja johti neuvotteluihin liitännäisjäsenyydestä vuosina 1965-67. Tältä ajalta on peräisin Itävallan niin kutsuttu "yksinmeno" (Alleingang), kun se ainoana Efta-maana yritti päästä tiiviimpään yhteistyöhön EEC:n kanssa.

Neuvottelujen kariutuminen johtui useista eri syistä:

- Neuvostoliitto suhtautui kielteisesti Itävallan integraatiopyrkimykseen,
- Ranska suhtautui talousyhteisön laajentamiseen vastahakoisesti,
- Yhteisön komissio epäili puolinaisella jäsenyydellä olevan haitallisia vaikutuksia EY:n yhteisen maatalouspolitiikan kehittämiseen.

² Ruotsin ja Sveitsin samoihin aikoihin EEC:lle jätetyissä liitännäisjäsenyyshakemuksissa esiintyi samat varaukset.

Itävallan yhdentymispyrkimykset hyväksymällä ainoastaan sille ongelmattomat velvoitteet, eivät siten saaneet myönteistä palautetta talousyhteisöltä.

Itävallan integraatiopolitiikan vaikutuksista on esitetty erilaisia arvioita. Eräiden arvioiden mukaan Itävallan integraatiopyrkimykset 1960-luvulla olisivat edesauttaneet Eftan ja EY:n välisen teollisuustuotteita koskevan vapaakauppasopimuksen syntymistä 1970-luvun alkupuoliskolla.³ Todennäköisempää on kuitenkin, että EY kyllästyi hankaliin liitännäisjäsenyyshakemuksiin, mikä joudutti Eftan kanssa solmitun vapaakauppasopimuksen aikaansaamista.

Itävallan virallisessa suhtautumisessa EY-täysjäsenyyteen tapahtui hallitusvaihdoksen yhteydessä vuonna 1986 muutos. Keskeiseksi tavoitteeksi nousi taloussuhteiden laajentaminen ja tiivistäminen. Heinäkuussa 1989 Itävalta jätti lopulta täysjäsenyyshakemuksensa, joka sisälsi puolueettomuusvarauksen. Hakemusta voi siinä mielessä pitää historiallisena, että Irlannin ohella keskeinen eurooppalainen valtio on tulkinnut puolueettomuuden, vaikkakin varauksellisena, EY-jäsenyyden kanssa yhteensopivaksi.

2.3. Ruotsi ja muuttuva puolueettomuustulkinta

Ruotsin hallituksen ehdotuksesta Ruotsi jätti kahden muun puolueettoman valtion Itävallan ja Sveitsin kanssa varauksellisen liitännäisjäsenyyshakemuksen Euroopan talousyhteisölle vuonna 1961. Tammikuussa 1963 Ranskan presidentti de Gaulle pani kuitenkin pisteen vireillä oleville jäsenyys- ja liitännäisjäsenyyshakemuksille veto-oikeudellaan. Ruotsin toinen hakemus pantiin vireille neljä vuotta myöhemmin, jolloin siihen ei sisällytetty varauksia. Vaikka avoimessa hakemuksessa ei oltu suljettu pois täysjäsenyyden mahdollisuutta, neuvotteluja ei EY:n laajennusta koskevistä erimielisyyksistä johtuen päästy vuonna 1967 edes aloitta-

³ Luif 1989, s.3.

maan. Käytännössä de Gaulle'in vastustus esti toistamiseen yhteisön laajentumisen.

Avoin linja jatkui vuoden 1971 kevääseen saakka, jolloin Ruotsi ilmoitti etteivät yhteisön kehitystavoitteet enää olleet yhteensovittavissa maan puolueettomuuspolitiikan kanssa. Täysjäsenyyden ainoaksi vaihtoehdoksi jäi siten tyytyminen Eftan ja EY:n vapaakauppasopimukseen, joka astui voimaan vuoden 1973 alussa.

Ruotsi tiivistä yhteistyötään Euroopan yhteisön kanssa lukuisilla niin sanotuilla sekundaari- tai lisäsopimuksilla 1980-luvulla. Esimerkiksi vuonna 1985 tällaisia sopimuksia allekirjoitettiin lähes seitsemänkymmentä ja ne liittyivät lähinnä talouden ja kaupan eri yhteistyömuotoihin sekä tutkimushankkeisiin. Myös Sveitsillä on useita kymmeniä bilateraalaisia sopimuksia EY:n kanssa. Viime aikoina Efta-maat ovat useimmiten solmineet yhteistyösopimukset samanaikaisesti.

Euroopan yhteisön sisämarkkinaohjelman hyväksymisen jälkeen vuonna 1985 Ruotsi alkoi korostaa EY:n viitoittaman tien merkitystä. Vallitsevana ollut käsitys täysjäsenyyden ja puolueettomuuden yhteensopimattomuudesta alkoi vähitellen hiipua varsinaisen linjamuutoksen tapahtuessa viime vuosikymmenen vaihteessa. Itä-Euroopan ja entisen Neuvostoliiton mullistukset veivät lopulta pohjan puolueettomuuden perinteiseltä tulkinnalta. Kansainvälisessä politiikassa tapahtuneet muutokset raivasivat olennaisimman esteen Ruotsin heinäkuussa 1991 jättämän varauksettoman jäsenyyshakemuksen tieltä.

2.4. Suomen asteittainen sopeutuminen

Suomen integraatiopolitiikka on ollut Itävaltaa ja Ruotsia varovaisemmin etenevä sopeutumisprosessi, joka asteittain vaihe vaiheelta on laajentunut. Suomen "wait and see-strategialla"⁴ on lopullista päätöstä usein lykätty ratkai-

⁴ Patomäki 1989, ss. 106-107.

suun liittyvien riskien minimoimiseksi. Pidemmälle ulottuvan taloudellisen integraation esteenä on ollut Suomen puolueettomuuspolitiikan periaate, jonka mukaan EY-jäsenyys ja puolueettomuuspolitiikkamme eivät ole yhteensovitettavissa.

Ensimmäisiä sodanjälkeisiä askelia taloudellisessa integraatiossa Suomi otti vuonna 1961, jolloin se solmi Eftan kanssa bilateraalisesta liittännäisjäsenyys-sopimuksen nk. FINNEFTA-sopimuksen. Sopimus koski teollisuustuotteiden kaupan asteittaista vapauttamista. EEC:n ja Eftan välinen vapaakaupparatkaisu johti myös Suomen ja EEC:n välillä samanlaiseen sopimukseen vuonna 1973. Sopeutuminen Euroopan kauppapoliittisella areenalla tapahtuviin muutoksiin on ollut keino välttää eristäytymistä Suomelle tärkeistä markkina-alueista. Tämä ilmenee Suomen integraatiopolitiikan kehityksestä, joka voidaan jakaa eri kehitysvaiheisiin:⁵

- Bilateralismi (1945-54): Suomen ulkomaankauppa oli tiukan säätelyn alla ja sitä käytiin lähinnä bilateraaliselta pohjalta tärkeimpien kauppakumppanimme Ison-Britannian ja Ruotsin kanssa. Neuvostoliitolle Suomi maksoi vuoteen 1954 saakka kansantaloudellisesti raskaita sotakorvauksia.

- Kaupan vapauttaminen (1955-59): Sota-ajan talousjärjestelyjä purettiin, esimerkiksi ulkomaankauppa vapautettiin pois-tamalla kvantitatiivisia rajoituksia vuonna 1956. Vientiteollisuus alkoi vaatia Suomen osallistumista laajempaan integraatioon. Suomi ei kuulunut esimerkiksi OECD:hen tai länsi-eurooppalaisiin vapaakauppajärjestelyihin, toisaalta kyllä GATT:iin ja Maailmanpankkiin. Euroopan kauppapoliittisissa puitteissa Suomi oli kuitenkin vielä ulkopuolinen.

- Suomalaisen integraatiomallin etsikkoaika (1960-73): Välttääkseen eristäytymistä kansainvälisten markkinoiden ulkopuolelle Suomi oli löydettävä uusi integraatiopoliittinen ratkaisumalli. Tällainen ratkaisu oli vuonna 1961 solmittu

⁵ Antola 1989, s. 55.

kahdenkeskinen FINNEFTA-sopimus, joka teki Suomesta Eftan liitännäisjäsenen. Periodi päättyi EY:n laajentumiseen vuonna 1973, jolloin Iso-Britannia, ja Tanska erosivat Eftasta ja liittyivät EY:öön.

- Länsi-Eurooppalaisten vapaakauppajärjestelyjen ylläpitäminen (1974-84): EEC:n kanssa solmitulla vapaakauppasopimuksella vapautettiin teollisuustuotteet asteittain vapaakaupan esteistä, joista viimeiset poistettiin vuonna 1984. Neljännen kehitysvaiheen päätyminen ajoittuu nk. Luxemburgin prosessin alkamiseen. Luxemburgissa pidetyssä EY:n ja Eftan yhteisessä ministerikokouksessa päätettiin Euroopan Talousalueen (ETA) yhteistyöaloista.

- Multilateraalisen integraatiopolitiikan vaihe (1984-): Tämä integraatiopolitiikan vaihe syveni kun nk. Oslon prosessi alkoi vuonna 1989, jolloin ETA:n luominen kytkettiin EY:n sisämarkkinaohjelman toteuttamiseen. Päämääränä oli luoda ETA vuoteen 1993 mennessä EY:n sisämarkkinaohjelman astuessa voimaan.⁶ Efta ja EY kävivät neuvotteluja ETA:n perustamisesta vuoden 1990 kesäkuun ja seuraavan vuoden lokakuun välisenä aikana. Tavoitteena on ollut, että Euroopan Talousaluetta koskeva sopimus jolla mahdollistettaisiin tavaroiden, henkilöiden, pääoman ja palveluiden vapaa liikkuvuus yhteisellä talousalueella astuisi voimaan 1.1.1993. ETA jää Suomen, Ruotsin ja Itävallan osalta väliaikaisjärjestelyksi, mikäli EY-jäsenyys toteutuu.

Syksyllä 1991 EY:n ja Eftan sopimuspoliittiset neuvottelut saatettiin päätökseen. ETA-tuomioistuimesta syntyneen kiistan takia sopimus allekirjoitettiin vasta 2 toukokuuta 1992. Sopimuksen myötä Euroopan talousalue, joka todennäköisesti astuu voimaan 1.1.1993 alkaen, ulottuu Jäämereltä Välimerelle ja se kattaa yhdeksäntoista maata.

Suomi jätti täysjäsenyyshakemuksensa EY:lle 18 maaliskuuta 1992. Näin ollen kolme Efta-maata Itävalta, Ruotsi ja Suomi, joiden EY-jäsenyyden esteenä on nähty puolueettomuus ovat

⁶ ETA:n luominen liittyy siten Oslon prosessiin.

ilmoittaneet haluavansa liittyä Euroopan yhteisöön. Suomen hakemus oli Ruotsin tavoin avoin ilman varauksia.

Efta-maiden jäsenyysneuvottelut on alustavasti tarkoitus käynnistää vuoden 1993 alussa ja saattaa päätökseen noin vuoden sisällä. Jäsenyyden lopullinen ratkaisu tehdään todennäköisesti vasta vuonna 1994, jolloin ainakin Ruotsissa ja Suomessa pidetään jäsenyyttä koskeva neuvoa-antava kansanäänestys.

EY-jäsenyyshakemuksen ovat kesään 1992 mennessä jättäneet seitsemän valtiota. Kolmen vertailumaan ohella ovat jäsenyyttä myös hakeneet Turkki (huhtikuussa 1987), Kypros ja Malta (molemmat heinäkuussa 1990) ja Sveitsi (toukokuussa 1992).

Laajentumista voivat viivästyttää EY:n sisäiset erimielisyydet integraatiokehityksen laajuudesta ja nopeudesta. Euroopan unioniin tähtäävä integraation syventäminen monimutkistui tanskalaisten vastustaessa osallistumista siihen vuoden 1992 kesäkuun alussa pidetyssä sitovassa kansanäänestyksessä.

3. EY-INTEGRAATION VAIKUTUKSET VERTAILUMAIKEN TEOLLISUUTEEN

EY:n sisämarkkinoiden luomisen eräänä keskeisenä motiivina on kohentaa yhteisön teollisuuden kansainvälistä kilpailukykyä. Viime vuosikymmenen alussa eurooppalaisten yritysten koettiin olevan jäämässä kilpailijoistaan Yhdysvalloissa ja Japanissa jälkeen. Niin kutsuttu "euroskleroosis", Euroopan kasvuvoiman hiipuminen, antoi EY:lle sysäyksen yhteisten markkinoiden luomiseen. Vuonna 1985 ilmestyneessä 'valkoisessa kirjassaan' EY päätti sisämarkkinaohjelman toteuttamisesta. Se merkitsee mm. erilaisten teknisten ja hallinnollisten kaupan esteiden purkamista sekä jäsenmaiden lainsäädännön tietynasteista harmonisointia.

Viime vuosikymmenellä Efta-maiden epäselvä suhtautuminen EY-jäsenyyteen loi yritysten keskuuteen epävarmuutta kauppasuhteitten järjestymisestä. 1980-luvun lopulla tämä johti huomattavaan pääoman vientiin Efta-maista yhteisömaihin. Pääoman viejinä olivat erityisesti teollisuusyritykset, jotka muodostavat yli neljä viidesosaa Efta-omisteisten yritysten työvoimasta EY-maissa.⁶

3.1. Teollisuuden merkitys vertailumaissa

Vertailumaista teollisuuden osuus bruttokansantuotteesta on korkein Ruotsissa, liki neljännes. Suomessa ja Itävallassa osuus on noin 20 prosenttia. Itävallan teollisuus on selvästi

Taulukko 1. Tehdasteollisuuden osuus bruttokansantuotteesta ja työvoimasta vuonna 1989, %

	osuus bkt:sta	osuus työvoimasta
Suomi	21	22
Ruotsi	24	22
Itävalta*	20	27

* Vuonna 1988.

Lähteet: OECD, Industrial Statistics 1989/1990, Paris 1992.

OECD, National Accounts 1960-1990, Main Aggregates, vol 1, Paris 1992.

⁶ Leskelä-Parviainen 1990, s. 18.

työvaltaisiin. Siellä teollisuuden osuus työvoimasta on 27 prosenttia, Suomessa ja Ruotsissa vastaavasti 22 prosenttia.

Teollisuuden rakenteessa on selviä eroja vertailumaiden välillä. Suomessa puu- ja paperiteollisuudella on huomattavasti suurempi merkitys kuin Itävallassa tai Ruotsissa. Sen osuus teollisuuden jalostusarvosta on noin kolmannes, kun vastaava luku Ruotsissa on runsas neljännes ja Itävallassa 13 prosenttia. Metalliteollisuus on kuitenkin kaikissa kolmessa vertailumaassa suurin teollisuusala.

Taulukko 2. Eri toimialojen osuus tehdasteollisuuden jalostusarvosta vuonna 1989, %

	puu- ja paperi	metalli	kemia	TEVANAKE	Muut	Yht.
Suomi	31	36	12	4	17	100
Ruotsi	23	49	13	2	13	100
Itävalta*	13	43	13	7	24	100

* Vuonna 1988.

Lähde: OECD, Labour Statistics 1969-1989, Paris 1992.

3.2. Teollisuusyritysten kansainvälistyminen ja ulkomaiset sijoitukset

RUOTSI

Ruotsin teollisuuden sijoituksia EY:öön on tutkittu laajan haastattelu- ja kyselyaineiston perusteella (Braunerhjelm 1990). Yritystason selvitykseen osallistui 40 suurteollisuusyritystä, jotka yhteensä työllistävät noin puoli miljoonaa työntekijää. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään ulkomaille suunnattujen investointien taustatekijöitä ja arvioimaan lisääntyneiden sijoitusten vaikutuksia ruotsalaisen teollisuussektorin rakenteeseen.

Selvityksen mukaan 1980-luvun sijoitusten maantieteelliseen kohdentumiseen ovat vaikuttaneet markkinanäkökohdat, infrastruktuurierot sekä poliittiset tekijät. Markkinanäkökohdat ja poliittiset tekijät ovat motivoineet

yrityksiä siirtämään tuotantoaan ulkomaille, kun taas infrastruktuuriin liittyvät tekijät kannustavat panostamaan kotimaassa tapahtuvaan tuotantoon.

Yritysten investointipäätöksiin ovat vaikuttaneet myös muut tekijät, joista eräs on ollut Ruotsin oma kustannuskriisi. Yritysten hintakilpailukyky kansainvälisillä markkinoilla on sen seurauksena heikentynyt.

Epävarmuus Ruotsin EY-jäsenyydestä oli kuitenkin kustannustekijöitä voimakkaammin motivoimassa yrityksiä sijoittamaan EY:öön 1980-luvun lopulla. Suorat sijoitukset yhteisömaihin kasvoivatkin huomattavasti muodostaen lähes 85 prosenttia Ruotsin kaikista sijoituksista ulkomaille viime vuosikymmenen lopulla.

Taulukko 3. Ruotsin ulkomaiset nettosijoitukset vuosina 1985-88, milj. US dollaria

Vuosi	EY	MUUT	YHTEENSÄ
1985	381	893	1274
1986	897	2167	3064
1987	1628	1526	3154
1988	3651	1682	5333

Lähde: Leskelä-Parviainen 1990, s. 28.

Ruotsin EY-jäsenyyshakemusta edeltävinä vuosina investointitahti edelleen voimistui. Jo vuoden 1990 ensimmäisen puoliskon sijoitusten arvo EY:n alueelle ylitti koko vuoden 1989 investoinnit EY:öön. Ruotsi oli siten Efta-maiden aktiivisimpia sijoittajia EY:öön 1980- ja 90-lukujen taitteessa.

Ruotsin teollisuus voidaan karkeasti jakaa konepaja- ja prosessiteollisuuteen, joista jälkimmäistä hallitsevat metsä- ja metalliteollisuus. Yritysselvityksestä ilmenee, että konepaja- ja prosessiteollisuuden painotukset sijoituksiin vaikuttavista taustatekijöistä poikkeavat toisistaan. Konepajateollisuudessa korostuvat markkinatekijät ja siten panostukset ulkomaaninvestointeihin. Prosessiteollisuuden yritykset korostavat infrastruktuurin merkitystä eli inves-

toimista kotimaassa tapahtuvaan tuotantoon. Prosessiteollisuus on myös riippuvaisempi kotimaisesta raaka-aineesta mm. puusta.

Pidemmällä tähtäimellä keskeisten teollisuusalojen investointitoiminnan painotuseroilla saattaa olla vaikutuksia teollisuustuotannon rakenteeseen. Braunerhjelm arvioi, että konepajateollisuuden siirtäessä tuotantoaan enenevässä määrin ulkomaille, raaka-aineintensiivinen perusteollisuus saa entistä hallitsemamman aseman Ruotsin teollisuusrakenteessa. Toisin sanoen teollisuustuotanto uhkasi yksipuolistua, jos vienti korvataan entisille vientimarkkinoille siirretyllä tuotannolla.

Kilpailun kiristyessä yritysten on investointipäätöksiä tehdessään kiinnitettävä yhä enemmän huomiota tuotantokustannuksiin liittyviin tekijöihin. Ruotsi on OECD:n kalleimpia maita, mikä heikentää ruotsalaisyritysten hintakilpailukykyä kansainvälisillä markkinoilla. Ellei kotimaista kustannustaso pystytä riittävästi sopeuttamaan kilpailijamaiden tasolle on todennäköistä, että markkinapotentiaalia omaavat vahvat teollisuusyritykset harkitsevat tuotannon siirtämistä halvemman kustannustason maihin. Ruotsin konepajateollisuudelle kansainvälistyminen on ratkaisuna mahdollinen pakotie kustannuskriisistä. Prosessiteollisuudelle riippuvuus kotimaisista raaka-aineista estää sitä turvautumasta samaan ratkaisuun, minkä seurauksena teollisuustuotannon rakenne saattaa sisämarkkinoiden vaikutuksesta yksipuolistua.

Vastaavanlaisia väitteitä teollisuuden tuotantorakenteen yksipuolistumisesta integraation myötä on esitetty myös Suomessa käydyssä EY-keskustelussa. Väitteen on toisaalta katsottu perustuvan EY-integraation luonteen ja kansainvälisen kauppateorian suhteellista etua sekä erikoistumista koskevien vaikutusten virhetulkintaan.

⁸ Kajaste, HS 25.2.1992.

Lundbergin mukaan suhteelliseen etuun perustuva Hecksher-Ohlinin erikoistuminen korvautuu kaupan vapautumisen myötä yhä enemmän ns. "intra-industry"-kaupalla.⁹ Näin ollen erikoistuminen olisi ensisijassa teollisuusalojen sisäinen rakennemuutos, mikä ei välttämättä yksipuolista teollisuussektorin rakennetta. 1970- ja 80-luvuilla, jolloin EY:n ja Efta-maiden kauppa teollisuustuotteiden osalta asteittain vapautettiin, kaupan kasvu perustui kokonaan juuri "intra-industry"-kauppaan.

ITÄVALTA

Itävallassa taloudellinen tutkimuskeskus WIFO (Österreichisches Institut für Wirtschaftsforschung) on tehnyt laajan selvityksen EY-integraation vaikutuksista itävaltalaisien teollisuusyritysten toimintaan (WIFO 1988). Lähes 850 teollisuusyritykseltä tiedusteltiin EY:n vaikutuksia ulkomaiseen sijoitustoimintaan ja kansainvälistymisstrategioihin.

Itävallan EY-jäsenyyshakemusta edeltävinä vuosina itävaltalaisyriyten investoinnit ulkomaille ja erityisesti EY:öön kasvoivat selvästi. Vuonna 1987 sijoitusten nimellisarvo 15-kertaistui edellisvuodesta. Kasvu selittyy metalli- sekä kemian teollisuuden lisääntyneistä investoinneista yhteisömaihin.

Taulukko 4. Itävallan nettosijoitukset Euroopan yhteisöön vuosina 1985-88, milj. US dollaria

Vuosi	EY
1985	36
1986	16
1987	247
1988	97

Lähde: Leskelä ja Parviainen 1990.

WIFO:n selvityksen mukaan Itävallan osallistuminen tai liittyminen EY:n sisämarkkinoihin ei vaikuttaisi merkittävästi yritysten suoraan sijoitustoimintaan. Yhteensä 287 vastaaneesta yrityksestä kaksi kolmasosaa arvioi, ettei jäsenyys

⁹ Lundberg 1992, s. 166.

muuttaisi heidän investointitarpeitaan suuntaan eikä toiseen. Ainoastaan alle viidennes katsoi aktiivisen kansainvälistymisen mm. yritysostoiheen olevan EY:öön liittymisen seurauksena tarpeen. Siirrettäessä tuotantoa ulkomaille on kysymyksessä yrityksen kotimaista tuotantoa korvaava kansainvälistymisstrategia. Myyntiverkoston laajentaminen on sitä vastoin yrityksen kansainvälistymistä täydentävä strategia.

WIFO:n selvityksen valossa itävaltalaiset teollisuusyritykset olisivat jäsenyyden toteutuessa ensisijassa turvautumassa täydentävään kansainvälistymisstrategiaan eli myyntiverkoston laajentamiseen. Yrityksistä 41 prosenttia oli myynti- ja toimintaverkoston (Vertriebsstellen) laajentamisen kannalla.

Yrityskoon merkitys korostuu ulkomaille suunnatuissa investoinneissa sikäli, että lähinnä suuret teollisuusyritykset tekevät sijoituksia muihin maihin. Kansainvälistyminen edellyttää huomattavia resursseja, joita pienillä yrityksillä ei välttämättä ole. Itävaltalaiskyselyssä 62 prosenttia suuryrityksistä (yli 1000 työntekijää) ilmoitti olevansa EY:öön suuntautuvien sijoitusten kannalla, jos Itävalta liittyy jäseneksi. Vastaavasti pienyrityksistä ainoastaan 12 prosenttia katsoi pääoman viennin olevan välttämätöntä kansainvälistymisstrategian toimeenpanossa.

SUOMI

Ruotsin ohella Suomi kuului Efta-maiden kärkisijoittajiin EY-alueelle 1980-luvun lopulla. Suomalaisyritysten sijoitukset yli kuusinkertaistuivat vuosina 1985-88.

Taulukko 5. Suomen nettosijoitukset Euroopan yhteisöön vuosina 1985-88, milj. US dollaria

Vuosi	EY
1985	132
1986	262
1987	469
1988	817

Lähde: Leskelä-Parviainen 1990.

Investointien nopea kasvu johtui lähinnä metalliteollisuuden sijoitusten kasvusta. Esimerkiksi vuonna 1988 metalliteollisuuden osuus teollisuuden kaikista ulkomaisista sijoituksista oli 67 prosenttia.¹⁰ Tosin metsäteollisuudenkin uudesta tuotantokapasiteetista osa on sijoitettu EY:n alueelle uuden raaka-aineen, kierrätysmassan, lisääntyneen käytön seurauksena. Sen myötä metsäteollisuuden riippuvuus kotimaan puuraaka-aineesta on vähentynyt.¹¹

Yhdentymisen vaikutuksia suomalaisiin teollisuusyrityksiin on tutkittu muun muassa case-tapausten avulla (Storfors-Suurnäkki 1990). Kysely- ja haastattelututkimuksessa on yrityksiltä kerätty tietoa niiden käsityksistä ja mielipiteistä EY-integraation vaikutuksista yrityksen toiminnalle. Selvityksen kohteina ovat olleet erityisesti keskisuuret metallialan yritykset.¹² Vaikka niiden ei voida sanoa edustavan Suomen koko metalliteollisuutta, antavat ne kuitenkin suhteellisen monipuolisen kuvan metalliteollisuusyrityksistämme.

Suomalaisten teollisuusyritysten kansainvälistyminen suorien sijoitusten muodossa tulee tulevaisuudessa olemaan ongelmallista. Tämä johtuu ennen kaikkea riittämättömistä resursseista, mikä vaikeuttaa esimerkiksi suuria yritysostoja. Selvityksen mukaan vaihtoehtoiseksi kansainvälistymisstrategiaksi saattaa tästä johtuen nousta niin kutsuttu "strateginen liittoutuminen". Liittoutuminen voi rajoittua joihinkin toimintoihin kuten myyntiin, alihankintoihin, komponenttihan- kintoihin tai johtaa tuotannolliseen yhteistyöhön. Näin pyritään molempien osapuolien kilpailukykyä ja kustannustehokkuutta parantamaan.

Kansainvälistymisstrategiana liittoutuminen ei ensisijassa ole kotimaantuotantoa korvaavaa toimintaa, vaan itäval- talaisten teollisuusyritystenkin painottamaa kansainvälisty- mistä täydentävää strategiaa.

¹⁰ Leskelä ja Parviainen 1990, s. 17.

¹¹ Kajaste 1992.

¹² Yhteensä yhdeksän eri yritystä mm. Kone Oy.

Yhteenveto

Euroopan sisämarkkinaohjelma on lisännyt yritysten kansainvälistymispaineita. Vertailumaiden teollisuusyritysten ja erityisesti metalliteollisuuden strategiavalinnoissa on todettavissa eroja. Itävallassa ja Suomessa korostetaan kansainvälistymistä täydentävää strategiaa, tosin eri syistä. Itävallan maantieteellinen läheisyys sisämarkkina-alueeseen merkitsee mm. pieniä kuljetuskustannuksia. Tuotantoa ei siten tästä syystä ole pakko siirtää yhteisömaihin. Suomessa taas riittämättömät resurssit asettavat rajoja suoralle sijoitus-toiminnalle, vaikka ulkomaisia yritysostoja olisikin tarvetta tehdä. Vertailumaista tuotantorakenteen yksipuolistuminen koetaan korkean kustannustason vuoksi uhkana Ruotsissa, jossa erityisesti konepajateollisuus on aktiivisen kansainvälistymisen kannalla.

3.3. Teollisuuden kilpailukyky**RUOTSI**

Ruotsissa on pienyritysten¹³ ja teollisuuden alihankkijoiden edellytyksiä kilpailla EY:n avautuvilla sisämarkkinoilla tutkittu kilpailuresurssien kuten erikoistumisen, henkilöstön koulutustason sekä kansainvälistymisen näkökulmista (Braunerhjelm 1991). Tutkimustulokset perustuvat laajaan kyselyaineistoon, jota on täydennetty yrityshaastatteluilla. Integraation vaikutuksia on Ruotsissa yleensä tutkittu suuryritysten näkökulmasta, jota tämä selvitys pyrkii täydentämään.

Yritysten kansainvälistäessä toimintojaan 1980-luvun lopulla muun muassa siirtämällä tuotantoa ulkomaille kotimaisten alihankkijoiden toimintaedellytykset muuttuivat ja kilpailu yritysasiakkaista kiristyi.

Ruotsalaistutkimuksesta ilmenee, että Ruotsissa alihankkijoiden enemmistö eli lähes 70 prosenttia on keskittynyt yksinkertaisten komponenttien valmistukseen. Korkean teknologian tuotantoa harjoittaa ainoastaan noin 6 prosenttia vastanneista yrityksistä.¹⁴

¹³ Määritelty yritykseksi jonka palveluksessa on 20-200 työntekijää.

¹⁴ Tutkimuspopulaatio on valittu satunnaisotannalla kolmesta konepajateollisuuden yritysrekisteristä.

Suurin osa Ruotsin teollisuuden pienyrityksistä ja alihankkijoista valmistaa tuotteita, jotka EY:n sisämarkkinoilla kohtaavat kiristyvän hintakilpailun. Tuotannon teknologiataso on vaatimaton, jolloin alhaisen tuotantokustannustason mailla on suhteellinen kilpailuetu ruotsalaisyrityksiin verrattuna.

Pidemmällä tähtäimellä itä-eurooppalaiset yritykset saattavat heikentää ruotsalaisten alihankkijoiden markkinanäkymiä.

Kaikkein pienimmillä ruotsalaisyrityksillä voi olla paremmat selviytymismahdollisuudet, jotka selittyvät erikoistuneemmas- ta asiakasorientoitumisesta, paikallisten kotimarkkinoiden tarjoamasta suojasta sekä alhaisista kuljetuskustannuksista. Nämä tekijät tekevät pienyrityksistä vähemmän alttiita tuontikilpailulle.

Työvoiman koulutustaso on olennainen kilpailuresurssi. Ruotsin pienissä kotimarkkinayrityksissä ja erityisesti alihankkijayrityksissä henkilöstön koulutustaso on suhteellisen alhainen verrattuna suuryrityksiin. Pidemmällä aikavälillä tämä saattaa osoittautua ongelmaksi riittävän kilpailukyvyn ylläpitämisessä.

Ruotsissa suuryritysten voimakas laajentuminen EY:öön on merkinnyt sekä kilpailun kiristymistä että kotimaisen kysynnän taantumista ruotsalaisten alihankkijoiden näkökulmasta. Kilpailussa pärjääville alihankkijayrityksille suuryritysten kansainvälistyminen on kuitenkin merkinnyt myös viennin kasvua.

Viennin kehitystä pidemmällä tähtäimellä on kuitenkin vaikea arvioida. Suuryritykset voivat enenevässä määrin keskittää alihankintansa muutamalle pääalihankkijalle. Käytännössä se merkitsisi, että kansainvälistyneet suuryritykset siirtyvät "multi-sourcing" eli monen alihankkijan käytännöstä niin kutsuttuun "single-sourcing" eli yhden pääalihankkijan toimituksiin kustannusten leikkaamiseksi.

Suuryritysten kansainvälistyminen asettaa pienyritysten ja erityisesti alihankkijaportaan yritysten kilpailukyvyn koe-
tukselle. Kansainvälistyminen tärkeimpien asiakkaiden vanave-
dessä saattaa nousta tärkeäksi selviytymisstrategiaksi, joka
kuitenkin on rajallisten resurssien takia vaikeaa.

ITÄVALTA

Itävallassa teollisuuden kilpailukykyä on tutkittu osana EY:n
ja Eftan projektia, jossa on selvitetty sisämarkkinoiden vai-
kutuksia eräiden jäsenmaiden teollisuussektoreille.¹⁵ WIFOn
tekemässä selvityksessä pyrittiin tiettyjen kriteereiden
avulla ja EY:n laatiman kehikon pohjalta identifioimaan
Itävallassa integraatiolle herkkiä teollisuuden aloja Itäval-
lassa. Selvitys poikkeaa laaja-alaisuudessaan toimialakohtai-
sista tutkimuksista, eikä sitä voida verrata esimerkiksi
edellä käsiteltyyn ruotsalaiselvitykseen.

Kilpailuolosuhteiden muutoksille herkkiä tuotannon aloja ku-
vastaa se, että ne ovat olleet kotimarkkinoilla suojatussa
asemassa erilaisten teknisten ja hallinnollisten kaupan es-
teiden takia. Sisämarkkinoiden purkaessa kaupan rajaesteitä
kilpailu kiristyy ja vanhoihin markkinarakenteisiin kohdistuu
muutospaineita.

Itävallassa teollisuustuotannolla on kansantaloudellisesti
suhteellisen suuri merkitys. Teollisuustuotannon bruttokan-
santuoteosuuden ollessa EY:ssä keskimäärin noin 22 prosent-
tia, vastaava osuus Itävallassa on noin 30 prosenttia.¹⁶
Lisäksi Itävallan talous on suhteellisen avoin ja siten
pitkälle riippuvainen ulkomaanviennistä. Lähes puolet Itäval-
lan tavaratuotannosta menee vientiin, jonka tärkein markki-
na-alue on EY. Kokonaisviennistä lähes kaksi kolmasosaa
suuntautuu EY:n maihin ja tuonnistakin yli 70 prosenttia

¹⁵ WIFOn Eftalle tekemä selvitys "The Impact of the
Competition of the Internal EC-Market on Austrian
Manufacturing" (1990), perustuu metodiikaltaan EY:n
vastaavanlaiseen EY:n maita koskevaan selvitykseen
(Buigues-Ilzkovitz, 1988).

¹⁶ WIFO-Monatsberichte 8/91, s. 485.

tulee Euroopan yhteisöstä. EY-jäsenyydellä olisi siten paljon merkitystä Itävallan teollisuuden toimintaedellytyksille tulevaisuudessa.

WIFO:n selvityksessä yhteensä 39 teollisuuden tuotannonalaa luokiteltiin sisämarkkinoiden vaikutuksille herkiksi aloiksi. Näiden työvoimasta noin 23 prosenttia työskentelee integraatiolle erityisen herkillä aloilla. Verrattuna muiden Efta-maiden integraatioherkkien teollisuusalojen työvoimaosuuteen Itävalta edustaa keskitasoa. Esimerkiksi Ruotsissa vastaava luku on noin 25 prosenttia ja Suomessa noin 43 prosenttia.¹⁷

Teollisuuden aloista integraatiolle herkiksi aloiksi identifioitiin Itävallassa muun muassa seuraavat alat:

- rauta- ja terästeollisuus
- kemian teollisuus
- lääketeollisuus
- elintarviketeollisuus
- tekstiili- ja vaatetusteollisuus
- koneteollisuus
- elektroniikkateollisuus.

Toisin kuin EY:ssä, Itävallassa meijerituotteet, liha-, hedelmä- ja vihannesjalosteet, alkoholijuomat (pl. viinit), tupakkatuotteet ja tekstiilit luokiteltiin sisämarkkinoiden avautumiselle herkiksi tuotteiksi.

Sisämarkkinoiden avautumisen myötä kilpailu kotimaisillakin markkinoilla saattaa kiristyä. Hyvä kilpailukyky kotimaassa ei kuitenkaan takaa menestymistä yhteisillä sisämarkkinoilla. Elintarviketeollisuus, lääke- ja kemian teollisuus, jotka ovat nauttineet suojattua asemaa kotimaan markkinoilla, on Itävallassa luonnehdittu sisämarkkinoilla heikoiksi ja kotimarkkinoilla vahvoiksi aloiksi.

¹⁷ WIFO-Monatsberichte 8/91, s. 487.

Tekstiili- ja vaatetusteollisuuden kilpailukyky on sekä koti- että sisämarkkinoilla verrattaen heikko. Rauta- ja terästeollisuuden katsotaan olevan sisämarkkinoilla suhteellisen vahva, mutta kotimaassa heikko ala. Itävallan ongelmallisimmat teollisuuden alat EY:n sisämarkkinoilla ovat selvityksen mukaan kemian-, elektroniikan-, elintarvike-, tekstiili- ja vaatetusteollisuus.

Edellä olevia johtopäätöksiä tukee osittain itävaltalaisten teollisuusyritysten kilpailukyvystä tehty kysely (Pichl 1989). Selvityksen mukaan reilusti yli puolet eli 63 prosenttia teollisuusyrityksistä arvioi sisämarkkinoiden kiristävän kilpailua. Vaikutukset olisivat vastausten perusteella tuntuvia erityisesti rauta- ja metalliteollisuudessa, elektroniikka- ja kemian teollisuudessa.

Kilpailun kiristymisen kotimaisilla markkinoilla ei kuitenkaan yritystasolla katsota johtavan asemien menetykseen. Vaikka enemmistö itävaltalaisista teollisuusyrityksistä uskoo integraation kiristävän kilpailua, 67 prosenttia arvioi pysyvänsä säilyttämään markkinaosuutensa ennallaan.

Selvityksen mukaan yritysten odotukset EY:n sisämarkkinoista ovat myös suhteellisen optimistiset. Yli puolet (52 %) arvioi hyötyvänsä EY-jäsenyydestä markkinaosuuksien kasvaessa, 44 prosenttia uskoo osuuksien pysyvän melko muuttumattomina ja ainoastaan 4 prosenttia katsoo sisämarkkinoiden avautumisesta olevan taloudellista haittaa liiketoiminnalleen.

Itävaltalaiset teollisuusyritykset näyttäisivät siten suhtautuvan melko optimistisesti sisämarkkinoiden tuomiin potentiaaleihin etuihin. Enemmistö uskoo markkinaosuuksien pysyvän kotimaisilla markkinoillakin ennallaan.

Itävaltalaisilta teollisuusyrityksiltä kysyttiin myös eri strategioiden merkitystä sopeutumisessa EY:n sisämarkkinoihin. Ylivoimaisesti tärkeimmäksi toimenpiteeksi arvioitiin kustannustason leikkaaminen. Seuraavana tulivat tuote- ja

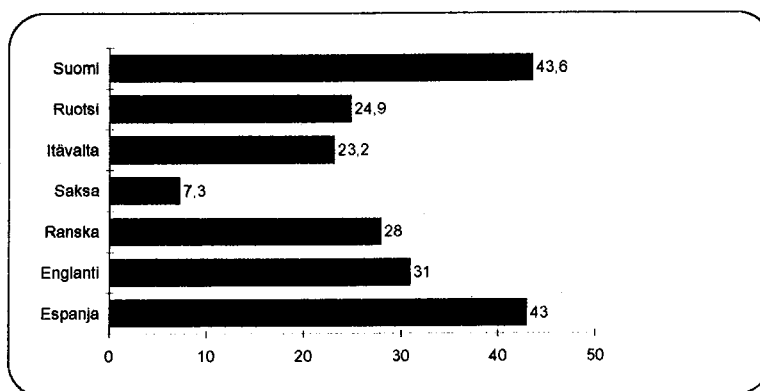
tuotantoprosessin innovaatiot. Nimenomaan hintakilpailukyvyn parantaminen on itävaltalaisyritysten näkemyksen mukaan ensisijainen edellytys menestymiselle EY:n sisämarkkinoilla. Yhdentyvässä Euroopassa kilpailua käydään samoilla tuotemarkkinoilla todennäköisesti ensisijassa hinnalla eikä välttämättä laatutekijöillä. Integraatiosta saatu hyöty on ainakin lyhyellä aikavälillä pitkälle riippuvainen juuri hintakilpailukyvyn tasosta.

SUOMI

Suomessa teollisuuden kilpailukykyä on myös selvitetty osana Eftan projektia, jossa kansallisen selvityksen metodologisena perustana on käytetty vastaavia EY:n selvityksiä (Buigues-Ilzkovitz 1988, Buigues-Ilzkovitz-Lebrun 1990).

Integraatiolle herkiksi aloiksi on Suomessa luokiteltu yhteensä 41 toimialaa (Kajaste 1990).¹⁸ Näiden työvoimasta noin 43 prosenttia työskentelee aloilla, jotka ovat erityisen herkkiä integraation vaikutuksille. Kansainvälisessä vertailussa integraatioherkkien teollisuusalojen työvoimaosuus on Suomessa verraten korkea. Esimerkiksi Saksassa osuus on ainoastaan 7,3 prosenttia.

Kuvio 1. Integraatiolle erityisen herkkien teollisuusalojen osuus koko integraatiolle herkäksi luokitellun teollisuuden työvoimasta, %

Lähde: WIFO-Monadsberichte 8/1991.

¹⁸ Itävallassa vastaavasti 39 tuotannonalaa, joiden työvoimaosuus teollisuuden koko työvoimasta on noin 23 prosenttia ja Ruotsissa noin 25 prosenttia.

Suomessa ja Itävallassa samantyyppiset tuotannon alat on luokiteltu herkiksi kiristyvälle kilpailulle. Elintarvike-, tekstiili- ja vaatetus-, elektroniikan- sekä kemian teollisuudet löytyvät myös Itävallan integraatioherkkien alojen listalta.

Erojakin on kuitenkin havaittavissa. Erityisen herkiksi luokitellaan Suomessa lääketeollisuus sekä meijeri- ja alkoholi-tuotteet. Vähemmän herkkiä olisivat muun muassa rauta- ja terästeollisuus, kone-, paperi- sekä elektroniikan tuotantoalat.

EY:ssä kansallisten rajojen yli ulottuvalla yhteistoiminnalla kuten tutkimuksella ja tuotekehittelyllä sekä suorilla sijoituksilla tulee olemaan keskeinen merkitys integraation tuomien tehokkuusetujen hyväksikäytössä. Ne yritykset jotka jo sisämarkkinoiden kynnyksellä ovat panostaneet reaalisen kilpailukyvyyn tekijöihin kuten tutkimus- ja kehitystoimintaan, tuotantokoneistoon, markkinointikykyyn ja henkilöstöön, olisivat siten vahvoilla. Suomessa ovat viime vuosikymmenellä vahvistuneet juuri sellaiset alat, jotka ovat kyenneet hyödyntämään skaalaetuja, teknologiaa ja automaatiota tuottavuuden kohottamiseksi.

Integraatiolle herkillä aloilla reaalinen kilpailukyky näyttäisi jääneen jälkeen. Tuottavuuden kasvu on ollut hidasta verrattuna kustannuskehitykseen, mikä EY-jäsenyyden myötä luo muospaineita.¹⁹ Kilpailulta suojassa oleminen ei pidemmällä tähtäimellä kannusta yrityksiä panostamaan riittävästi kilpailukyvyyn kohentamiseen, mikä myöhemmin saattaa kostautua.

Suomessa on EY:n vaikutuksia teollisuuden kilpailukykyyn myös selvitetty metalliteollisuusyritysten näkökulmasta (Storfors-Suurnäkki 1990). Yrityskyselyyn perustuvan selvityksen mukaan vaikutusten laajuus riippuu paljolti yrityksen suuntautuneisuudesta kotimaisille tai ulkomaisille markkinoille.

¹⁹ VATT 1992, s. 37.

Kotimarkkinayrityksillä ei yleensä ole voimavaroja lähteä EY:n alueelle ja kotimarkkinoiden menettämisen uhka on suhteellisen suuri johtuen kustannustasoltaan tehokkaampien EY-yritysten pääsystä kotimaisille markkinoille. Kooltaan kotimarkkinayritykset ovat yleensä pieniä tai keskisuuria yrityksiä, joilla on vähän vientiä EY:n alueelle.

Vientiyritysten uhkana nähdään mm. EY:n kilpailulainsäädäntö, joka kieltää alueelliset yksinmyyntisopimukset EY:ssä. Myynti olisi siten hoidettava itse, mikä kuitenkin edellyttää huomattavia taloudellisia panostuksia. Ratkaisuksi valitaan todennäköisesti liittoutuminen myynnissä tai yhteisomistus markkinoilla olevassa tai sinne perustettavassa myyntiyrityksessä.

Metalliteollisuuden alihankkijoiden ongelmana kansainvälisen kilpailukyvyn näkökulmasta on niiden pieni koko. Eurooppalaisiin asiakasyrityksiin verrattuna ne ovat nykyisellään niin pieniä etteivät ne pysty toimittamaan vaadittuja volyymeja. Tämän seurauksena alihankkijoiden strateginen liittoutuminen, tai fuusioituminen saattaa lisääntyä.

Yhteenveto

Integraatiolle herkimpien toimialojen osuus teollisuuden työvoimasta on Suomessa huomattavasti suurempi kuin Itävallassa tai Ruotsissa. Keskisuurten ja pienten teollisuusyritysten kansainvälistyminen saattaa Suomessa kaatua resurssien puutteeseen, jolloin vaihtoehtoiseksi kansainvälistymisstrategiaksi nousisi yhteistyön laajentaminen. Ruotsissa teollisuuden pienyrityksiin ja alihankkijoihin kohdistuu muutospaineita, koska niiden pääasialliset asiakkaat, suuryritykset, ovat voimakkaasti kansainvälistyneet. Itävallassa enemmistö teollisuusyrityksistä suhtautuu valoisasti selviytymismahdollisuuksiinsa koti- ja sisämarkkinoilla. Menestyminen sisämarkkinoilla edellyttää kuitenkin kustannusten sopeuttamista kilpailijamaihin nähden.

4. EY:N MAATALOUSPOLITIIKAN VAIKUTUKSET

EY:n yhteisen maatalouspolitiikan keskeisiä tavoitteita ovat maatalouden tuottavuuden nostaminen ja sen myötä kohtuullisen tulo- ja elintason takaaminen maanviljelijöille, maataloustuotteiden markkinoiden vakauttaminen sekä kohtuuhintaisten elintarvikkeiden saatavuuden varmistaminen kuluttajille. EY:n maataloustuotteiden yhteisillä markkinoilla hinnat ovat periaatteessa samat kaikissa jäsenmaissa lukuunottamatta markkinatilanteen vaihteluista johtuvia eroja.

Jäsenyyden myötä olisi uusien jäsenmaiden sopeuduttava mm. EY:n tuotantorajoituksiin, hinnoitteluun ja maataloustukea koskeviin määräyksiin. Valtion tukijärjestelmä korvattaisiin EY:n yhteisillä tuotekohtaisilla markkinajärjestelyillä. Muutospaineita kohdistuisi siten tuottajahintoihin, tuotantomääriin ja tuloihin.

Maatalouteen kohdistuvien muutospaineiden arviointia vaikeuttaa uudistuksen alla oleva yhteisön maatalouspolitiikka. Esimerkiksi viimeisen vuoden aikana on nk. MacSharryn reformiehdotusta ehditty muokata useaan eri otteeseen, mikä luonnollisesti hankaloittaa kvantitatiivista arviointia.

Vertailumaista Suomessa maa- ja metsätaloudella on kansantaloudellisesti suurin merkitys. Niiden osuus bruttokansantuotteesta on Suomessa yli 6 prosenttia, Ruotsissa ja Itävallassa vastaavasti alle 4 prosenttia.

Taulukko 6. Maa- ja metsätalouden* osuus bruttokansantuotteesta ja työvoimasta vuonna 1990, %

	bkt:sta	työvoimasta
Suomi	6.5	8.1
Ruotsi	3.8	3.8
Itävalta	3.4	5.7

* ml. metsästys ja kalastus.

Lähteet: OECD, National Accounts, nr 4, 1991. Paris.

FAO, Yearbook 1990. Production, vol. 44. Paris.

Maa- ja metsätalous työllistävät Suomessa runsaat 8 prosenttia koko työvoimasta. Vastaava luku Ruotsissa on alle 4 prosenttia ja Itävallassa noin 6 prosenttia.

4.1. Itävalta

EY-jäsenyyden vaikutuksia Itävallan maatalouteen on tutkittu Itävallan maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannosta WIFO:n koordinoimassa selvityksessä (1989). Selvitystyöhön osallistui joukko asiantuntijoita, jotka selvittivät muun muassa kotimaisiin markkinajärjestelyihin, maataloushintoihin sekä tuotantoon kohdistuvia muutospaineita.

Itävallan ja EY:n maatalouspoliittiset tavoitteet ovat melko pitkälle yhteneväisiä mm. perheviljelyn, ekologisten ja alueellisten näkökulmien korostamisessa. Käytännön maatalouspolitiikan toteuttamisessa on kuitenkin huomattavia eroja. EY:ssä painotetaan esimerkiksi tehokkuutta, mikä heijastuu muun muassa maataloustukeen. Mitattuna OECD:n PSE-luvulla¹⁷ on valtion tuki maatalouden kokonaistuotantoarvosta Itävallassa noin 44 prosenttia, vastaavan luvun ollessa EY:ssä noin 38 prosenttia (1989).

EY-jäsenyydestä johtuvan maatalouden tuottajahintojen alenemisen vaikutuksia maataloustuotantoon pyrittiin WIFO:n selvityksessä kvantifioimaan simulointimallin avulla. Laskelmien perusvuotena käytettiin maatalousvuotta 1987/88. Arviot maatalouden lopputuotantoon kohdistuvista muutospaineista ovat seuraavat:

Taulukko 7. EY-jäsenyyden arvioidut vaikutukset Itävallan maataloustuotantoon, %

Kasvituotanto	-11,5
Eläintuotanto	-8,5
Maataloustuotanto*	-7,5

* ml. metsätalous.

Lähde: WIFO-Monadsberichte 6/89.

¹⁷ "Producer Subsidy Equivalent" on OECD:n kehittämä menetelmä jolla mitataan kuluttajien ja veronmaksajien rahoittamien tukien osuutta maataloustuotannon kokonaisarvosta.

EY-jäsenyyden vaikutuksia Itävallan maataloushintoihin tutkittiin pitäen erityisesti Saksaa (Liittotasavalta) vertailumaana. Yleisesti ottaen Itävallan tuottaja- ja kuluttajahintataso on selvästi korkeampi kuin EY:ssä. Suurimmat muutokset olisivat odotettavissa viljan, sianlihan, kananmunien ja siipikarjan tuottajahintoihin.

Maatalouden tuottajahintojen alenemisen seurauksena päätuotantosuosunnista kasvituotanto supistuisi eniten. Kotieläintuotanto kärsisi vähemmän. Yhteensä kasvi- ja kotieläintuotanto supistuisivat yli 2 miljardilla markalla (6 mrd S).

Selvitykseen sisällytetyistä kasvikunnan tuotteista¹⁸ jokaisen kohdalla tuottajahinnan arvioitiin laskevan. Kotieläintuotannossa kävisi samoin lukuunottamatta teuraskarjaa, jonka tuottajahinta mahdollisesti nousisi.

Taulukko 8. Integraation vaikutukset Itävallan maatalouden tuottajahintoihin

Tuote	Vaikutus*
Vilja	--
Peruna	--
Vihannekset	--
Hedelmät	-
Naudanliha	--
Maito	-
Sianliha	--
Siipikarja	--
Kananmunat	--

* -...pieni hintamuutos, --...suuri hintamuutos.

Lähde: WIFO-Monadsbericht 6/89.

Muutospaineet vaihtelevat alueellisesti. Esimerkiksi vuoristoalueiden maanviljelijöihin kohdistuisi todennäköisesti lievempiä vaikutuksia, koska he pääsisivät epäsuotuisten alueiden maataloudelle myönnettävän EY:n tuen piiriin. Vuoristoalueiden tilat ovat yleensä keskittyneet naudanlihan ja

¹⁸ Muun muassa vilja, peruna, sokerijuurikas ja vihannekset.

maidon tuotantoon, joka kasvituotantoon verrattuna sopeutuisi kohtuullisen hyvin EY:n järjestelyihin.

Tasankomaiden tilojen, joiden päätuotteina yleensä ovat vilja, sianliha, kananmunat ja siipikarja olisi vaikeampi saada tukea EY:ltä. Kannattavuutta heikentää sitä paitsi näiden tuotteiden tuottajahintoihin kohdistuvat suuret alenemispaineet sekä tilojen pieni keskikoko, joka nostaa keskimääräistä kustannustasoa. Itävallan EY-jäsenyyden myötä voi vuoristoviljelijöistä hyvinkin puhua voittajina, tasankomaiden pienviljelijöistä taas häviäjinä.

Tuottajahintojen alenemisella on luonnollisesti myös vaikutuksia tilojen kannattavuuteen. Itävallassa kannattavuus vaihtelisi tuotannonalasta riippuen tilakohtaisesti melko paljon. Esimerkiksi viljanviljelyn kannattavuus heikkenisi arviolta noin neljänneksellä maatalousvuoteen 1987/88 nähden. Leipäviljan osalta menetykset olisivat suuremmat kuin rehuviljan. Sianlihan tuotannon kannattavuus laskisi vastaavasti arviolta noin kolmanneksen.

Maa- ja metsätalouden tulot pienenisivät arviolta noin 10 prosenttia eli noin 2,5 miljardilla markalla (3,6 mrd. S). Eri-tyisesti pienet ja keskisuuret maanviljelijät maan itä- ja eteläosissa joutuisivat kannattavuusongelmien eteen, koska näitä alueita ei EY:ssä laskettaisi maanviljelylle epäsuotuisiksi alueiksi. Tiloilla viljellään sitä paitsi tuotteita, joiden tuottajahintoihin kohdistuisi suhteellisesti suuremmat muutospaineet.

EY-komission lausunnossa Itävallan jäsenyydestä todetaan, että Itävallassa maatilat kokoonsa nähden ovat epäsuotuisassa asemassa verrattuna kilpailijoihin sisämarkkinoilla.¹⁹ Tuotantokustannukset ovat korkeat, mikä heikentää hintakilpailukykyä. Muita kilpailukykyä heikentäviä tekijöitä ovat maataloustuotteiden kehittymätön jatkojalostus, heikko mark-

¹⁹ WIFO-Monatsberichte 9/1991, s. 520.

kinointi ja riittämätön innovaatiotoiminta maataloustuotannon tehostamiseksi.

Tulonmuodostukseen liittyvä toinen ongelma on Itävallan suhteellisen korkea maataloustukitaso, joka EY-jäsenyyden myötä laskisi. Valtion maataloudelle myöntämät tuet ja verohelpotukset pienenisivät arviolta noin 2,1 miljardilla shillingillä, mikä vastaa noin 5,5 prosenttia maatalouden bruttokansantuotteesta (1987).

Itävallan saamiset EY:n maatalousrahastoista jäisivät maksuja selvästi pienemmiksi, joten Itävalta olisi nettomaksaja suhteessa yhteisöön.

4.2. Ruotsi

Ruotsissa EY-jäsenyyden muutospaineet kohdistuisivat maataloudessa erityisesti kotieläintuotantoon (Rabinowicz 1991). Tämä johtuu paitsi kannattavuuden heikkenemisestä tuottajahintojen laskiessa, myös EY:n maidontuotannon kiintiöjärjestelmästä.

Lypsykarjan vähentäminen ja maidon tuotannon supistaminen olisivat jäsenyyden myötä väistämättä edessä. Tällä on kerrannaisvaikutuksia mm. naudanlihan tuotantoon ja juuston valmistukseen. Alueellisesti vaikutukset kohdistuisivat erityisesti Pohjois-Ruotsiin, joka vastaa noin 20 prosentista maidon kokonaistuotannossa. Vaikutukset naudanlihan tuotantoon selittyvät liha- ja lypsykarjaelinkeinojen riippuvuussuhteesta. Lähes 90 prosenttia naudanlihasta tulee maidon tuotannon lähteestä, lypsykarjasta.

Ruotsin elintarvikehinnat ovat kansainvälisestä näkökulmasta katsoen korkeat. OECD:n ja Ruotsin maatalousneuvoston tekemien laskelmien mukaan, ruotsalaiset kuluttajat joutuvat maksamaan ruoastaan EY:n markkinahintoihin verrattuna kymmeniä miljardeja kruunuja ylimääräistä. Verrattaessa Ruotsin ja

EY:n maatalouden tuottajahintoja on Ruotsi, naudanlihaa lukuunottamatta, selvästi kalliimpi.

Taulukko 9. Tuottajahinnat Ruotsissa ja EY:ssä 1990, kr/kg

Tuote	Ruotsi	EY	ero(%)
Vehnä	1,361	1,241	+ 10
Maito	2,97	2,28	+ 30
Naudanliha	22,36	23,319	- 4
Sianliha	13,13	11,00	+ 19
Siipikarja	13,13	8,99	+ 46

Lähde: Rabinowicz 1991, s. 16.

Esimerkiksi maidon tuottajahinta on noin 30 prosenttia korkeampi Ruotsissa kuin EY:ssä keskimäärin, mikä jäsenyyden myötä merkitsisi ruotsalaisten maidon tuottajahintojen alenemista lähes kolmanneksella. Hintamuutoksella olisi laajat vaikutukset, sillä Ruotsin maatalouden tuotantoarvosta runsaat 40 prosenttia tulee juuri maidon tuotannosta. Rakenne muutokset tulevat siten pitkälle olemaan kustannussopeutumista kustannusten leikkaamiseksi ja tehokkuuden parantamiseksi.

Tuottajahintojen laskiessa ja tuotannon supistuessa maatalouden tuloihin on myös odotettavissa muutospaineita. E erityisesti maidontuotannosta sekä siihen liittyen naudanlihan tuotannosta toimeentulonsa saavat maanviljelijät joutuisivat vaikeuksiin. Sitä vastoin kasvituotannon kannattavuus saattaisi jopa parantua, koska EY:ssä viljanviljelyä tuetaan enemmän kuin Ruotsissa. PSE-luvulla mitattuna esimerkiksi vehnän ja ohran tukitasot ovat selvästi korkeammat EY:ssä.

Taulukko 10. Eräiden maataloustuotteiden tukiekvivalentit (PSE, brutto) Ruotsissa ja EY:ssä vuonna 1989, SEK/tn

	Ruotsi	EY
Vehnä	39	42
Ohra	38	51
Maito	300	159
Naudanliha	2634	1744
Sianliha	914	263

Lähde: Rabinowicz 1991.

Pohjois-Ruotsin maanviljelijöiden toimeentuloedellytyksiä EY:ssä synkistää valtion tuen epävarma kohtalo. Pohjois-Ruotsille myönnetty maataloustuki, nk. "Norrlandsstödet", jolle EY:ssä ei löydy vastinetta ja josta suurin osa on hintatukea, on sekä perusteluiltaan että suuruudeltaan EY:n sääntöjen vastainen. Budjettivuonna 1990/91 tuki oli yhteensä lähes puoli miljardia markkaa (696 miljoonaa kruunua), mikä ylittää EY:n tukiaisille määräämän enimmäisrajan.

Ruotsin maatalouden keskeisillä tuotantoaloilla tulonmuodostusta EY:ssä heikentäisivät mm. seuraavat tekijät:

-naudanliha, josta nykyisellään noin 90 prosenttia tulee maidonkarjasta pieneni maidontuotannon supistusten seurauksena ja korvattaisiin osittain tuonnilla muista EY-maista.

- sianlihan tuotannon kannattavuus heikkenisi tuottajahintojen alenemisen seurauksena. Ruotsalaistilojen kansainvälistä kilpailukykyä heikentävät korkeat rakennuskustannukset, korkea ja kallis tuotannon tekninen taso, ankarat eläinsuojelu- ja ympäristömääräykset, suhteellisen korkeat rehukustannukset, kuljetuskustannukset sekä lyhyt laidunkausi.

- meijerialalla juuston valmistuksessa kilpailu kiristyy EY-maiden halvemmän ja laajemman juustovalikoiman takia. Juuston valmistuksen kärkimaat ovat jo osittain etabloituneet Ruotsin kotimaisille markkinoille, mikä helpottaa niiden markkinaosuuksien laajentamista.

Tarkasteltaessa EY-integraation vaikutuksia Ruotsin maatalouteen on syytä huomioida Ruotsin maatalouspoliittinen uudistusohjelma vuodelta 1991, jolloin maatalouden markkinasäännöstely poistettiin. Tavoitteiltaan uudistusohjelma johtaisi osittain samantyyppisiin vaikutuksiin kuin EY-jäsenyys. Esimerkiksi maidontuotantoa on tarkoitus supistaa paremmin kysyntää vastaavaksi, millä tulee olemaan vaikutuksia sekä naudanlihan että juuston tuotantoon.

Maatalouden uudistusohjelman tarkoituksena on parantaa Ruotsin maatalouden tehokkuutta ja alentaa kansainvälisen mittapuun mukaan korkeata kustannustasoa. Pienempiä tiloja karsiutuisi tämän seurauksena pakosta pois. EY-jäsenyys todennäköisesti voimistaisi ja jouduttaisi niitä maatalouden rakennemuutoksia, joita Ruotsin uudistuspolitiikalla on jo pantu alulle.

Ruotsin maatalouden tulonmuodostus perustuu nykyisellään suurelta osin valtion tukeen. Lähes puolet maatalouden tuotantoarvosta muodostuu tuesta.²⁰ Tukijärjestelyjen sopeuttamisessa EY:n sääntöihin erityisesti Pohjois-Ruotsin tuki olisi vaakalaudalla. Tällä olisi myös alue-, työllisyys- ja ympäristöpoliittisia vaikutuksia.

4.3. Suomi

Suomessa EY-jäsenyyden vaikutukset maatalouteen olisivat tuntevia kasvituotannossa ja erityisesti viljanviljelyksessä. Tuottajahintojen voimakas aleneminen tekisi viljanviljelyn kannattavaksi ainoastaan osa-aika periaatteella lähinnä Etelä- ja Lounais-Suomen tiloilla. Viljan omavaraisuusaste laskisi tämän seurauksena huomattavasti alle 100 prosentin.

Osa viljanviljelyksestä luopuvista tiloista siirtyisi todennäköisesti naudan- ja lampaanlihan tuotantoon, myös osa-aika periaatteella. Tästä huolimatta myös monien kotieläintuotteiden tuotanto saattaa jäädä alle omavaraisuusrajan.

Maatalouden tuotantorakenteessa tapahtuviin muutoksiin vaikuttavat ennen kaikkea muutokset tuottajahinnoissa. EY-jäsenyyden seurauksena tuottajahinnat yleisesti ottaen aleni-sivat Suomessa. Kotimainen naudan- ja sianlihan- sekä siipikarjan tuotanto kärsisi EY:öön liittymisestä suhteellisesti vähemmän kuin viljanviljely, mikä selittyy suuremmista kustannussäästöistä kuten rehun halpenemisestä.

²⁰ OECD:n PSE-luvulla mitattuna 47 prosenttia (1989), EY:ssä verrannollisesti 38 prosenttia.

Kasvinviljelytuotteiden keskimääräinen tuottajahintojen aleneminen olisi noin 40 prosenttia, puutarhatuotteiden osalta noin 45-60 prosenttia. Kasvinviljelyssä laskisivat suhteellisesti eniten perunan ja rukiin tuottajahinnat ja vähiten öljykasvien sekä rehuviljan tuottajahinnat (Kuhmonen 1991).

Kotieläintuotannossa suurimmat muutospaineet kohdistuisivat sianlihan- sekä siipikarjan tuottajahintoihin. Verrattuna Ruotsiin, maidon tuottajahintojen muutos jäisi Suomessa suhteellisen pieneksi. Kotieläintuotteiden tuottajahintataso laskisi jäsenyyden myötä arviolta puoleen vuoden 1988 tuottajahintatasosta Suomessa.²¹

Suomessa tuottajahintataso oli vielä 1970-luvun lopulla EY:n tasolla, kun se avokätisen maataloustulopolitiikan seurauksena 1980-luvulla lähti voimakkaaseen nousuun. Maatalouden sopeutuminen EY:n maatalouspolitiikkaan ja sisämarkkinoihin edellyttää siten kustannusten leikkaamista. Tässä suhteessa Suomen maataloussektorille kohdistuu samanlaisia muutospaineita kuin Itävallan ja Ruotsin maatalouteen, Suomen tosin suhteellisesti enemmän.

Mitattuna OECD:n PSE-luvulla²² tai tuottajain tukiekvivalentilla on valtion tuen osuus maataloustuotannon kokonaisarvosta Suomessa 72 %, kun se vastaavasti EY:ssä on 38 prosenttia (1989). Suomessa PSE-luvun avulla ilmaistujen valtion tukien osuus kasvoi erityisesti 1980-luvun lopulla.

Suomessa maatalouden tuotantoarvosta yli 70 prosenttia muodostui 1980-luvun lopulla maataloustuesta. Vuosikymmenen alussa osuus oli selvästi alhaisempi. EY:ssä kehitys oli 1980-luvun lopulla päinvastainen, koska tukien osuus maatalouden kokonaisarvosta pieneni 50 prosentista 38 prosenttiin. Suomessa annettiin siten 1980-luvun lopulla suhteellisesti

²¹ Keväällä 1992 hyväksytyn EY:n maatalouspolitiikan uudistuksen myötä hintojen puolittuminen ei riittäisi, vaan muutos olisi jopa suurempi.

²² Tuottajain tukiekvivalentti (Producer subsidy equivalent).

lähes kaksi kertaa enemmän tukea maanviljelijöille kuin EY:ssä keskimäärin. Hintavertailun perusteella tilanne ei näytä muuttuneen, sillä alkuvuodesta 1992 tuottajahintataso oli EY:ssä yhä vajaa puolet siitä mitä Suomessa.

Taulukko 11. Maatalouden tuottajain tukiekvivalentti (PSE, netto) Suomessa ja EY:ssä, %

	1979-85	1986	1987	1988	1989
Suomi	57	68	73	74	72
EY	35	50	48	43	38

Lähde: OECD, Agricultural Policies, Markets and Trade, 1990.

Arvioiden mukaan maatalouden kokonaistulot Suomessa alenisivat EY-jäsenyyden myötä vähintään puoleen nykyisestä tasosta (Kuhmonen 1991). Tuotannonaloista kasvinviljelyn tuotto pieneni suhteellisesti eniten. Kannattavuus heikkeni eniten Etelä- ja Lounais-Suomen viljanviljelytiloilla, jopa 10-15 prosenttiin nykytasosta. Keski- ja Itä-Suomessa tulot alenisivat noin 20-30 prosenttiin nykytasosta, Pohjois-Suomessa vastaavasti noin kolmannekseen.

Yhteenveto

Itävallassa suhteellisesti suurimmat muutospaineet kohdistuivat maataloudessa kasvituotantoon. Ruotsissa maidontuotanto sekä lypsykarjasta riippuvaiset tuotantoalat kärsivät eniten. Naudanlihan tuotantoa ja juuston valmistusta olisi suositeltava ja osittain korvattava yhteisön tuonnilla. Suomessa päätuotantosunnista viljanviljely kärsi eniten EY:n maatalousjärjestelyihin sopeutumisen seurauksena. Tuotantorakenteeseen kohdistuvat muutospaineet selittyvät tuottajahintojen alenemisesta. EY:ssä hinnat ovat huomattavasti alhaisemmalla tasolla kuin kolmessa vertailumaassa. Maatalouden rakennemuutos merkitsee siten olennaisesti juuri kustannussopeutumista. EY:n tämän vuoden toukokuussa hyväksymän tuoreimman maatalouspoliittisen uudistusehdotuksen myötä edellä esitetyt hintojen alentamistarpeet tulevat entisestään kasvamaan. Esimerkiksi suomalaiselle maataloudelle ei enää riitä hintojen puolittuminen. Viljan osalta hintaero EY:öön kasvaa vielä 29 prosentilla, lihan 15 prosentilla ja maidon hintaero vähintään 5 prosentilla. Uudistukset on tarkoitus toteuttaa EY:ssä vuoteen 1995-96 mennessä. Maataloustulot pienenisivät jokaisessa vertailumaassa ensisijassa tuottajain-

tojen alenemisen ja maataloustuen leikkaamisen seurauksena. Itävallalla on EY:n maataloustuen nykyisten myöntämisperusteiden perusteella parhaimmat edellytykset saada EY:n epäsuotuisten maatalousalueiden tukea, mikä toisi helpotusta vuoristoviljelijöiden toimeentulomahdollisuuksiin. Suomessa viljanviljelijät, Ruotsissa maidon tuottajat ja Itävallassa tasankomaiden maanviljelijät joutuisivat suurimpien muutospainneiden eteen. Jotta maatalouden rakennemuutokset eivät muodostuisi maanviljelijöille kohtuuttoman raskaiksi on jonkinlainen siirtymäaika EY:öön liittymisen jälkeen välttämätön. Muilla uusilla jäsenmailla siirtymävaihe on vaihdellut 5-10 vuoteen.

5. EY:N TYÖMARKKINAVAIKUTUKSET

Henkilöiden vapaa liikkuvuus on yksi neljästä sisämarkkinoilla toteutettavasta vapaudesta. Yhteisillä työmarkkinoilla liikkuvuus liittyy joko työnhakuun tai työskentelyyn toisessa jäsenmaassa. Työtä saa periaatteessa hakea kunnes työpaikka on löytynyt. Kuitenkin työttömyystukea maksetaan lähtömaassa enintään 3 kuukauden ajan, jonka jälkeen työnhakijan on palttava lähtömaahansa mikäli hän haluaa säilyttää oikeutensa työttömyystukeen. Jos työnhakija solmii työsuhteen toisessa jäsenmaassa, siirtyy hän tämän valtion sosiaaliturvan piiriin.

Joulukuussa 1991 pidetyssä EY:n Maastrichtin huippukokouksessa tehtiin periaatepäätös, jonka mukaan työvoimaan liittyvät oikeudet mahdollisesti myöhemmin laajennettaisiin koskemaan "unionin kansalaista". Selvityksissä arviot työvoiman liikkuvuudesta perustuvat kuitenkin nykyisille EY:n järjestelyille.

Työvoiman liikkuvuuteen liittyvä siirtolaispolitiikka on EY:ssä kansallisen päätösvallan alainen. Paineet politiikan harmonisoimiseksi ovat kuitenkin kasvamassa. EY:n olemassaolon aikana työvoiman liikkuvuus on jäänyt hyvin vaatimattomaksi. Nykyisellään ainoastaan alle 2 prosenttia EY:n koko työvoimasta on toisesta jäsenmaasta.

Toinen työvoimaan liittyvä näkökohta on työllisyystilanne. EY:n jäsenenä Efta-maiden työllisyystilanteeseen saattaa kohdistua muutosaineita. Efta-maiden työllisyys on pitkään pysynyt hyvänä ja selvästi parempana kuin EY:ssä. Työttömyyden kohoaminen ajoittuukin vasta viime vuosiin. Vertailumaista esimerkiksi Ruotsilla oli vuonna 1991 pienin tilastoitu työttömyys, alle 3 prosenttia. Työttömyys on tällä hetkellä sielläkin kasvussa.

Taulukko 12. Työttömyysaste Suomessa, Ruotsissa ja Itävallassa vuonna 1991, % työvoimasta

	Suomi	Ruotsi	Itävalta
Koko työvoima (milj.)	2545	4398	3628
Työttömyysaste	7.5	2.7	5.2

Lähde: International Labour Organization (ILO).

5.1. Vaikutukset työvoiman liikkuvuuteen

RUOTSI

Työvoiman liikkuvuuteen vaikuttavat useat taloudelliset ja muut tekijät. Ruotsissa tehdyssä selvityksessä työvoiman mahdollista liikkuvuutta yhteisillä työmarkkinoilla on valotettu muun muassa seuraavista näkökulmista (Lundborg 1990):

- tuloihin liittyvillä tekijöillä (palkka, työttömyysturva)
- työmarkkinoihin liittyvillä tekijöillä (työllisyystilanne).

Tuloihin liittyvistä tekijöistä maiden väliset reaali-palkkaerot saattavat toimia kannustimena työvoiman muuttoon. Esimerkiksi Pohjoismaissa Suomen ja Ruotsin välinen laaja siirtolaisuus 1960- ja 70-luvuilla, jolloin pelkästään vuonna 1969 yli 40 000 suomalaista muutti läntiseen naapurimaahan, johtui pitkälle reaali-palkkatason eroista. Siirtolaisuuden voimakasta kasvua edelsi vuoden 1967 markan devalvaatio, joka lisäsi välittömästi nimellispalkkatasoeroa maiden välillä synnyttäen mielikuvan tai "rahaillusion" korkeammasta reaali-palkkatasosta Ruotsissa.

Verrattuna 1960-luvun muuttajiin Pohjoismaissa, potentiaaliset siirtolaiset EY:n yhteisillä työmarkkinoilla olisivat huomattavasti paremmin koulutettuja. Lundborg arvioi, että Ruotsissa juuri korkeasti koulutetut ja kielitaitoiset ihmiset pyrkivät hyödyntämään yhteisten työmarkkinoiden tuomia etuja kuten parempaa palkkatasoa toisessa EY-maassa.

Korkeasti koulutettujen lähtömuutto olisi osittain seurausta ammattiyhdistysten Ruotsissa ajamasta solidaarisesta palkkapolitiikasta, joka käytännössä on johtanut ammattitaitoisempien ja paremmin koulutettujen suhteellisesti vaisumpaan palkkakehitykseen. Teollisuuden minimipalkkataso on sitä vastoin noussut melko korkealle, mikä on pienentänyt palkkaeroja työmarkkinoilla.

Korkea minimipalkkataso teollisuudessa saattaa toisaalta houkutella vähemmän ammattitaitoista työvoimaa EY:n halvan työvoiman maista Ruotsiin. Mikäli Itä-eurooppalaiset valtiot kuten Tšekkoslovakia, Puola ja Unkari liittyisivät Euroopan yhteisiin työmarkkinoihin on todennäköistä, että korkeampi teollisuuden reaali-palkkataso Ruotsissa vetää puoleensa siirtolaisia näistä maista. Tällaisessa skenariossa korkean tuottavuuden työvoimaa siirtyisi Ruotsista pois, alhaisen tuottavuuden työvoiman virratessa Ruotsin työmarkkinoille. Siirtolaisvirtojen seurauksena teollisuuden tuottavuus uhkasi Ruotsissa laskea.

Toinen työvoiman liikkuvuuteen harvemmin yhdistettävä tekijä on työttömyysturva, joka korkean sosiaaliturvan maissa saattaa vaimentaa muuttohalukkuutta. Aktiivinen työmarkkinapolitiikka on Ruotsissa merkinnyt panostamista työlläilykseen, aikuiskoulutukseen ja mahdollisuuksien mukaan työpaikkojen luomiseen, työttömyystuen asemasta. Verrattuna esimerkiksi Isoon-Britanniaan, Ranskaan ja Saksaan on Ruotsin työvoimabudjetti painottunut selvästi enemmän aktiivisiin toimenpiteisiin.

Taulukko 13. Työvoimapolitiikan osuus bruttokansantuotteesta vuonna 1989, %

	Aktiivinen tuki ¹	Passiivinen tuki ²
Iso-Britannia	0,29	1,01
Ranska	0,33	1,41
Saksa	0,38	1,38
Ruotsi	0,68	0,62

¹ Työlläilytys ja uudelleen-koulutus.

² Työttömyyskorvaukset sekä niiden hallintokustannukset.

Lähde: OECD, Labour Market Policies for the 1990s.

Parempi työttömyysturva tuskin nousee työvoiman liikkuvuuden ensisijaiseksi taustavaikuttimeksi. Yhteisten työmarkkinoiden tarkoituksenahan ei ole siirtää työttömyyttä jäsenmaasta toiseen, vaan helpottaa tilannetta kansallisilla työmarkkinoilla, joilla vallitsee työvoiman yli- tai alitarjonta. Sitten maiden väliset työllisyyserot saattavat elvyttää siirtolaisuutta.

Pitempiaikaista työnhakua toisessa jäsenmaassa hankaloittaa myös se tosiasia, että työttömyystukea maksetaan korkeintaan kolmen kuukauden ajan lähtömaassa. Jos työnhakija ei löydä työpaikkaa, vastaanottava jäsenmaa ei automaattisesti hyväksy häntä oman sosiaaliturvansa piiriin. Tämä johtuu siitä, että oikeus toisen jäsenmaan sosiaaliturvaan edellyttää olemassa olevaa työsuhdetta.

Etenkin korkeasti koulutetun työvoiman kohdalla on myös huomioitava tuloverotus, joka saattaa kannustaa siirtymään alemman verotuksen maahan. Työvoiman vähäinen liikkuvuus mm. kieli- ja kulttuurieroista johtuen sallii kuitenkin merkittäviä eroja tuloverotuksessa. Toistaiseksi EY-maiden välinen verokilpailu on lähinnä liittynyt pääomaan eikä niin sanotusti veropakolaisiin. Tulevaisuudessa kilpailua saateen käydä myös hyvin koulutetusta työvoimasta, mikäli siitä hidastuvan väestönkehityksen myötä tulee niukka tuotantovara.

Ruotsilla on verrattain raskas veroaste. Suhteessa bruttokansantuotteeseen kokonaisverotulojen osuus oli siellä vuonna 1990 noin 58 prosenttia. Vastaava luku oli Suomessa 38 prosenttia ja Itävallassa 41 prosenttia. Yksin tuloverotuksen osuus on Ruotsissa yli 20 prosenttia kansantuotteesta. Vertailumaista Itävalta kerää suhteellisesti vähiten tuloja tuloverotuksella. Niiden osuus on alle 10 prosenttia bkt:sta.

Lundborg arvioi, että EY:n yhteisillä työmarkkinoilla työvoiman liikkuvuus tuskin kasvaa Pohjoismaitten 1960-luvun muuttovirtojen mittasuhteisiin. EY:n omat kokemukset työvoiman vähäisestä liikkuvuudesta puhuvat myös sen puolesta.¹³ Etelä-

Euroopan maiden, Espanjan ja Portugalin liittäminen yhteisten työmarkkinamekanismien piiriin vuonna 1993 saattaa kuitenkin lisätä muuttopaineita etelästä. Pohjoismaiden ei kuitenkaan arvioida olevan ensisijaisia kohdemaita muun muassa maantieteellisen etäisyyden takia.

Mikäli Itä-Euroopan maat liittyvät EY:öön kohdistuisi Ruotsiin todennäköisesti enemmän paineita siirtolaisia vastaanotavana maana. Tämä lienee kuitenkin varsin kaukana tulevaisuudessa. Myös yhdistyneestä Saksasta olisi odotettavissa siirtolaisia, mikäli palkkatason kehitys siellä jää vaisuksi ja työttömyys nousee. Itäisen Saksan kilpailukyky on nyt hyvin heikko, koska palkat ovat tuottavuuteen nähden korkeat. Saksojen yhdistyminen kasvatti saksalaisten palkansaajien lukumäärää noin 7,5 miljoonalla henkilöllä.

SUOMI

Työvoiman liikkuvuuden taustavaikuttimet ja kohderyhmät saattavat pidemmällä aikavälillä muuttua. Siirtolaisuuden ennätysmäinen kasvu Suomesta Ruotsiin 1960- ja 1970-luvuilla oli yhteydessä toisaalta Ruotsin korkeampaan palkkatasoon, joka nousi Suomen markan devalvoimisen myötä, toisaalta suurten ikäluokkien synnyttämän työvoiman ylitarjontaan Suomessa. Suomalaiset maastamuuttajat olivat iältään yleensä nuoria ja vähän koulutettuja.

Kahdessakymmenessä vuodessa suomalaisten maastamuuttajien taustan on todettu muuttuneen sikäli, että heidän koulutustasonsa on selvästi kohentunut (Parviainen 1991). Hyvinkoulutettujen liikkuvuus on kasvanut ulkomaisten sijoitusten ja yritysten kansainvälistymisen myötä. Sen seurauksena suuryritysten sisäinen työvoiman liikkuvuus on yleistynyt.

EY:n yhteisten työmarkkinoiden avautuessa on arvioitu, että maastamuutto Suomesta jäisi kokonaisuudessaan verrattaen pie-

²⁶ Työvoiman liikkuvuus EY:ssä on noin 1,3 prosenttia yli 150 miljoonan ihmisen kokonaistyövoimasta.

neksi. Mahdollinen siirtolaisuus koskettaisi ensisijassa hyvinkoulutettua työvoimaa, jonka liikkuvuus yhteisillä työmarkkinoilla saattaa kasvaa (Parviainen 1991). Työvoiman liikkuvuuden taustatekijöistä tuloverotuksella tuskin on Suomessa olennaista vaikutusta hyvinkoulutettujen ja korkeasti palkattujen lähtömuuttoon. Valtion verotulojen pienentyminen lisää tosin pidemmällä aikavälillä paineita verotuksen kiristämiseksi.

Keskeisempi tekijä saattaa olla työllisyystilanne, joka nykyisen laman aikana huomattavasti on heikentynyt. Helmikuussa 1992 oli tilastoitu työttömyys 13,8 prosenttia työvoimasta. Työttömiksi on joutunut entistä enemmän myös hyvinkoulutettuja. Hyvinkoulutetuille ja kielitaitoisille maastamuuton kynnyks saattaa alentua, mikäli työttömyys pitkittyy eikä kotimaisilla työmarkkinoilla ole näkyvissä parannusta. Työllisyystilanteen ennustetaan pysyvän Suomessa vaikeana ensi vuosituhaten alkuun saakka (VATT 1992).

Siirtolaisuus EY:n maista Suomeen jäisi pieneksi johtuen muun muassa kielikynnyksestä, yhteiskunnallisista ja kulttuuri-eroista. Vaikeaksi ennustettu työllisyystilanne vaimentaisi myös Suomen vastaanottokykyä. Väestökehityksen taantuminen ja siitä johtuva työvoiman kysynnän kasvu lisää toisaalta pidemmällä tähtäimellä Suomen tarvetta vastaanottaa lisätyövoimaa rajojen ulkopuolelta.

Suomikin saa todennäköisesti tulevaisuudessa varautua siirtolaisuuden kasvuun erityisesti idästä, mikä ei kuitenkaan liity EY-integraatioon. Ulkomaalaisen työvoiman määrä riippuu EY:n yhteisten työmarkkinoiden ohella myös muista tekijöistä, kuten virallisesta siirtolaispolitiikasta.

ITÄVALTA

Itä-Euroopan mullistukset ovat rautaesiripun purkamisen myötä Itävallassa ilmenneet muun muassa maahan pyrkivien siirtolaisten voimakkaana kasvuna. Vuonna 1989 yli 45 000 entisen

Itä-Saksan kansalaista saapui Itävaltaan. Sitä seuraavana vuonna lähes puolet Itävaltaan pyrkivistä olivat kansallisuudeltaan romanialaisia. Vuosina 1989-90 Itävalta vastaanotti kaiken kaikkiaan noin 186 000 siirtolaista lähinnä Itä-Euroopan maista.

Osalle siirtolaisista Itävalta jää ainoastaan läpikulku- tai transitmaaksi idän ja Euroopan yhteisön välillä. Nykyisistä jäsenmaista Saksa on ensisijainen kohdema muun muassa korkeamman palkkatason, kehittyneemmän tuotantorakenteen sekä osittain parempien työehtojen takia.

Itävallan merkitys EY:n yhteisillä työmarkkinoilla saattaa korostua juuri idän ja lännen välisenä läpikulkumaana, jota ilmaisu "Tor zum Westen" eli portti länteen kuvaa. Euroopan mullistukset ovat merkinneet talouspakolaisuuden ja työvoiman liikkuvuuden pysyvää kasvua, jota Itävallan liittyminen EY:n jäseneksi entisestään saattaa lisätä. Maantieteellisen sijaintinsa perusteella Itävalta olisi EY:n reuna-alue, joka sijaitsee talousuudistusten kanssa kamppailevan Itä-Euroopan ja läntisten hyvinvointivaltioiden rajavyöhykkeellä.

Itävallan siirtolaisuuden vastaanottokyky on väestöennusteiden valossa toisaalta kasvussa. Väestökehitys on pidemmällä tähtäimellä kääntymässä laskuun, mikä hidastaa kotimaisen työvoiman tarjontaa. Arvioiden mukaan Itävallan tulisi jo tällä vuosikymmenellä vastaanottaa noin 25 000 henkilöä vuodessa, jotta väestön lukumäärä voitaisiin pitää ennallaan ja työvoiman kysyntä turvata (Fassmann-Munz 1990).

Yhteisillä työmarkkinoilla työvoiman nettomuutto EY:n maista Itävaltaan jäisi itävaltalaisten lähtömuuttoa huomattavasti pienemmäksi. Kuten Pohjoismaissakin, potentiaalisia lähtömuuttajia EY:n maihin olisivat ensisijassa hyvinkoulutetut, jotka parhaiten pystyvät hyödyntämään yhteisten työmarkkinoiden etuja. Itävallan liittyessä EY:öön Saksa olisi todennäköisesti itävaltalaisten ensisijainen kohdema. Nykyisin Saksassa asuu ja työskentelee noin 170 000 itävaltalaista.

5.2. Vaikutukset työllisyyteen

RUOTSI

Ruotsissa EY-jäsenyyden vaikutuksia työllisyyteen on analysoitu EY:n rahapoliittisen yhteistyön näkökulmasta (Lundborg 1991). Osallistuminen EY:n rahaunioniin, joka on yhteisön seuraava kehitysvaihe, kaventaisi kansallisen talous- ja vakuutuspolitiikan soveltamismahdollisuuksia. Rahan ulkoisen arvon muuttaminen devalvoimalla tai revalvoimalla ei olisi esimerkiksi enää mahdollista rahaunioniin liittymisen jälkeen.

Rahaunionin ennen aikaisella toteuttamisella saattaa olla ongelmallisia kansantaloudellisia vaikutuksia mm. työllisyyteen. Kitkaton sopeutuminen edellyttäisi paitsi työvoiman liikkuvuutta myös hinta- ja palkkajoustoa, mikä käytännössä on vaikea toteuttaa. Työttömyyden kasvu on EY-keskustelussa usein tuotu esille EY-jäsenyydestä maksettavana hintana.²⁷ Väitettä perustellaan muun muassa EY:n omiin kokemuksiin viitaten. Esimerkiksi Tanskan työttömyysasteen yksitoistaker-taistuminen EY-jäsenyyden alkuvuosista olisi tämän mukaan osoitus EY:n kielteisistä vaikutuksista jäsenmaiden työllisyyteen.

Lundborg ei kuitenkaan suoraviivaisesti yhdy tällaisiin väitteisiin. Talousteoriassa työttömyyttä ja inflaatiota pidetään usein toisiaan poissulkevinä ilmiöinä, ainakin lyhyellä tähtämellä. Matala työttömyys ei siten olisi samanaikaisesti mahdollista alhaisen inflaation kanssa. Vaikka EY:n rahapoliittinen yhteistyö ei sallikaan perinteisten talous- ja vakuutuspoliittisten välineiden käyttöä, EY-jäsenyys ei välttämättä johda työttömyyden kasvuun. On kuitenkin empiiristä aineistoa siitä, että pidemmällä aikavälillä korkea inflaatio ei suinkaan takaa työllisyyttä, pikemminkin päinvastoin.

²⁷ Esim. Andersson J-O: "Hög arbetslöshet ofrånkomlig i EG", Kritiska Europafakta, nr 10, 1991.

EY:n verraten korkea työttömyys on osittain seurausta talouspoliittisesta linjavalinnasta. Toisen öljykriisin jälkeen 1970-luvun lopulla alkoi EY:ssä talouspolitiikan tavoitteista kasvaa poliittinen konsensus. Inflaation hillitseminen edellytyksenä pysyvälle talouskasvulle nousi ensisijaiseksi tavoitteeksi, jonka saavuttamiseksi työttömyyden tilapäistä kasvua pidettiin hyväksyttävänä ja jopa välttämättömänä sivuvaikutuksena (Knöbl 1990).

Väliaikaisena pidetty työttömyys on EY:ssä kuitenkin kasvanut odotettua nopeammin ja muuttunut pysyväksi ongelmaksi. Työttömiä oli vuonna 1991 noin 9 prosenttia EY:n koko työvoimasta, kun vastaava luku kolmessa Efta-maassa (Suomi, Ruotsi ja Itävalta) oli 2,7 ja 7,5 prosentin välillä.

EY:n rahapoliittisessa yhteistyössä inflaation hillitseminen tulee asettamaan suuria vaatimuksia myös työmarkkinoiden joustavuudelle. Eräänä keinona palkkojen pitämiseksi kurissa on ehdotettu yhteisten työmarkkinoiden ulottamista alhaisemman reaali-palkkatason maihin kuten Itä-Euroopan valtioihin (Lundborg 1991).

EY-jäsenyydestä riippumatta Ruotsissa pitkään alhaisena pysynyt työttömyys uhkaa 1990-luvulla huonontua. Vuoden 1992 maaliskuussa avoin työttömyys nousi ruotsalaisen mittakaavan mukaan ennätyslukemiin eli 4,2 prosenttiin työvoimasta. Tämän vuoden aikana sen arvioidaan kohoavan jo 6 prosenttiin.

Ruotsin tähän asti hyvänä pysyneelle työllisyydelle on esitetty erilaisia selityksiä. Layard (1991) väittää hyvän työllisyystilanteen Ruotsissa johtuvan aktiivisesta työmarkkinapolitiikasta, joka ensisijassa painottaa aktiivisia toimenpiteitä kuten uudelleen koulutusta passiivisen työttömyystuen sijasta. Mikäli Ruotsi 1980-luvulla olisi noudattanut samaa työmarkkinapolitiikkaa kuin Iso-Britannia, olisi työttömyys ollut arviolta vähintään 3 prosenttiyksikköä todellista tasoa korkeampi tai noin 5 prosenttia työvoimasta,

Layard päättelee. Ns. "piilotyöttömyys" mukaan lukien Ruotsin työttömyysaste on korkeampi tai noin 8-9 prosenttia.

Toisen selityksen mukaan Ruotsissa reaali-palkkojen joustavuus on toiminut työllisyyttä säätelevänä mekanismina (Calmfors 1991). Myös devalvaation vaikutusta reaali-palkkatasoon ja työllisyyteen on korostettu. Vuosina 1976-1982 Ruotsi devalvoi neljästi. Yhden selityksen varaan lopullinen vastaus tuskin perustuu. Enemmän on kyse näiden yhteisvaikutuksesta. EY:n rahaunionissa devalvaatioon ei enää kuitenkaan voisi turvautua, mikä saattaa vaikuttaa työllisyyden kehittymiseen.

Työmarkkinapolitiikan valinta aktiivisen tai passiivisen linjan välillä korostuisi jäsenyyden myötä, kun työttömyys talouden rakennesopeutumisen ja tehostumisen seurauksena arvioiden mukaan nousee tai jää entistä korkeammalle tasolle. Perinteisten talouden vakautusinstrumenttien kuten devalvaation karsiutuessa keinovalikoimasta pois, on löydettävä uusia ratkaisuja työllisyyden ja talouden kohentamiseksi. Tämä koskisi luonnollisesti myös Suomea ja Itävaltaa, mikäli nämä liittyvät EY:öön.

ITÄVALTA

Itävallassa sisämarkkinoiden vaikutuksia työllisyyteen on arvioitu EY:n Checcini-raportin metodologiaa hyväksikäyttäen (Breuss-Schebeck 1989). Selvityksen keskipitkän aikavälin integraatioskenariossa Itävalta osallistuisi EY:öön täysjäsenenä.

Vaikutuksia työllisyyteen on arvioitu 6 vuoden aikavälillä kumulatiivisesti. Makrotaloudellisen simulointimallin tuloksien perusteella, Itävallan työllisyystilanne paranisi jäsenyyden myötä keskipitkällä aikavälillä lähes prosenttisyksiköllä. Nykyisen 5 prosentin työttömyysasteen ollessa lähtökohtana, työllisyystilanne paranisi noin 30 000-40 000 uudella työpaikalla.

Taulukko 14. EY:n sisämarkkinoiden kumulatiiviset vaikutukset Itävallan työttömyysasteeseen keskipitkällä aikavälillä, %-yksikköä

	1.vuosi	2.v.	3.v.	4.v.	5.v.	6.v.
Vaikutus	0.3	0.1	-0.2	-0.5	-0.7	-0.9

Lähde: Breuss-Schebeck 1989.

Simulointimallissa työttömyys vähenisi viiveellä vasta talouden kasvun kiihtyessä. EY-jäsenyyden alkuvuosien työttömyyden kasvu selittyy talouteen kohdistuvista rakennemuutoksista sekä osittain myös tuottavuuden kasvusta, joka vähentäisi työvoiman tarvetta.

Viime vuosikymmeninä Itävallalla on ollut suhteellisen alhainen työttömyys. Työttömyysaste nousi 1980-luvun alun matalasuhdanteen seurauksena ensimmäistä kertaa II maailmansodan jälkeen yli 3 prosentin, jonka jälkeen se jäi alle 4 prosentin vuositasolle. Nykyisen laman seurauksena työttömyys on kohonnut yli 5 prosentin. EY-jäsenyyden ei arvioida kuitenkaan tuovan merkittävää helpotusta nykyiseen työllisyystilanteeseen.

SUOMI

Suomessa työllisyystilanne on muutamassa vuodessa nopeasti heikentynyt. Talouden elpyessä nykyisestä syvästä lamasta ja Suomen mahdollisesti liittyessä EY:öön, jäsenyyden ei keskipitkällä aikavälillä arvioida merkittävästi vaikuttavan työllisyystilanteen kohentumiseen. Työttömyys jatkuisi korkeana eli noin 200 000 työttömän vuositasolla ainakin ensi vuosituhaten puolelle saakka, jolloin suuret ikäluokat siirtyvät eläkkeelle (VATT 1992). Työllisyyden huono kehitys selittyy muun muassa tehokkuuden ja tuottavuuden paranemisesta, mikä vähentää työvoiman kysyntää.

Työllisyystilanteen heikkeneminen jopa yli EY:n korkeana pidetyn keskitason, on tapahtunut lyhyessä ajassa. Vuonna 1990 työttöminä oli vain 3,4 prosenttia työvoimasta eli alle

90 000 ihmistä. Idänkaupan romahtamisen ja länsikaupan taantumisen seurauksena taloudellinen lama on nostanut työttömyyslukuja kahdessa vuodessa yli kymmenellä prosenttiyksiköllä. Helmikuussa 1992 oli yli 340 000 ihmistä eli 13,8 prosenttia työvoimasta työttömänä, joka ylittää selvästi EY:n keskimääräisen 9 prosentin työttömyysasteen.

Taulukko 15. Työttömien määrä Suomessa ja työttömyysaste Suomessa ja EY:ssä vuosina 1988-92

Vuosi	Työttömien määrä	Työttömyysaste	
		Suomi	EY
1988	118 000	4.5	10.0
1989	89 000	3.4	9.0
1990	89 000	3.4	8.4
1991	196 000	7.5	9.0
1992 ¹	342 000	13.8	9.3

¹ Helmikuun työttömyysaste.

Lähde: OECD

Työttömyyden kasvu on EY:ssä ollut selvästi nopeampaa kuin Efta-maissa 1970- ja 80-luvuilla. Tilastojen valossa näyttäisi siltä, että uusien jäsenmaiden työllisyys heikkenee. Näin on käynyt muun muassa Isolle-Britannialle, Tanskalle, Irlannille ja Kreikalle, joilla oli suhteellisen hyvä työllisyys-tilanne ennen liittymistä Euroopan yhteisöön.

Toisaalta Espanjan ja Portugalin työttömyys pieneni ennen jäsenyyttä vallinneelta tasolta, joka Espanjassa oli 21 prosenttia ja Portugalissa 8 prosenttia työvoimasta. Näiden maiden kokemuksia EY-jäsenyyden työllisyysvaikutuksista on kuitenkin vaikea soveltaa jäsenyyttä hakeviin Efta-maihin erilaisen kehitystason vuoksi. Mikäli työttömien määrä Suomessa EY:öön liittymisen jälkeen asetuisi arvioiden mukaan noin 200 000 vuositasolle, merkitsisi se työttömyysasteen alenemista nykyisestä runsaan 13 prosentin tasosta noin 8 prosentin tuntumaan. VATT:in selvityksessä makrotaloudellisella mallilla tehdyssä simulaatiossa päädyttiin samantapaiseen tulokseen kuin Itävallassa: pitkällä aikavälillä

talouskasvun nopeutuminen johtaa työllisyystilanteen parane-
miseen.

Yhteenveto

Hyvinkoulutetut ja kielitaitoiset ihmiset työvoimasta ovat kaikissa vertailumaissa todennäköisimpiä EY:n yhteisten työmarkkinoiden hyödyntäjiä. Tulomuuttopotentiaali nähdään taas suurimmaksi palkka- ja kehitystasoltaan alhaisista Itä-Euroopan valtioista, mikäli ne liittyvät Euroopan yhteisöön. EY:n nykyisistä jäsenmaista ei ole odotettavissa mainittavaa muuttovirtaa. EY:n omat kokemukset työvoiman liikkuvuudesta tukevat tätä käsitystä. Vertailumaiden työttömyys ei EY-jäsenyyden myötä laskisi enää 1980-luvun alhaiselle tasolle, vaan jäisi pysyvästi korkeammaksi. EY:n inflaation hillitsemistä painottavaa talouspolitiikkaa on syytetty jäsenmaiden työttömyyden ylläpitäjäksi. Efta-maiden perinteisesti hyvä työllisyystilanne, joka laman myötä on huomattavasti heikentynyt erityisesti Suomessa, ei saisi EY-jäsenyydestä riittävää elvytystä. Toisaalta on epätodennäköistä, että työllisyystilanne paranisi olennaisesti EY:n ulkopuolelle jäätessä. Itävallassa ja Suomessa on makrosimulointimalleja hyväksikäyttäen arvioitu, että EY:n jäsenenä työllisyystilanne pidemmällä tähtäimellä paranisi talouskasvun nopeutumisen myötä. Ruotsin kokemuksiin nojaten aktiivinen työmarkkinapolitiikka saattaa korostua Efta-maiden työllisyyden hoitamisessa, kun talouden vakauttamiseen tarkoitettu keinovalikoima EY:ssä supistuu.

6. PÄÄOMAN JA PALVELUIDEN VAPAA LIIKKUVUUS PANKKIEN NÄKÖKULMASTA

Palvelut kuuluvat EY-integraation uusiin sektoreihin. EY:n rahoituspalveluiden integraation tavoitteena on luoda pankki-, vakuutus- ja rahoituspalveluiden yhteiset markkinat. Pankkitoiminnan integraatiossa pääperiaatteina ovat vastavuoroisuus, kotimaanvalvonta ja harmonisointi. Toimiluvan myöntäminen yhdessä jäsenmaassa oikeuttaa pankkeja toimimaan myös muissa jäsenmaissa edellyttäen, että kotivaltion pankki-valvonta on EY:n säännösten mukainen. Pankkitoiminnan yhtenäistäminen edellyttää jäsenmaiden pankkilainsäädännön olennaista harmonisointia.

Rahoitusintegraatioon sisältyy kaksi pääasiallista liberalisointiprosessia: toisaalta pääoman liikkuvuuden vapauttaminen, toisaalta ulkomaantoiminnan vapauttaminen. Kuluttajan näkökulmasta ensin mainittu avaa mahdollisuuksia esimerkiksi pankkitilien avaamiselle tai lainojen ottamiselle toisessa jäsenmaassa. Tämä edellyttää luonnollisesti valuutan säännöstelyn poistamista. EY:ssä tämä tapahtui jo kesällä 1990 lukuunottamatta Espanjaa, Portugalia, Kreikkaa ja Irlantia.

Pankkien näkökulmasta ulkomaantoiminnan vapauttaminen sallii sivukonttoreiden avaamisen ilman erillislupaa ja pankkipalveluiden tarjoamisen toisessa jäsenmaassa ilman pysyvääkin toimipaikkaa. Yhden toimiluvan periaatteen myötä missä tahansa EY-maassa myönnetty toimilupa oikeuttaa liikkeenperustamiseen toisessa EY:n jäsenmaassa kotivaltion pankkivalvonnassa.

Käytännössä rahoitusintegraation vaikutukset tulevat ilmeneään mm. kilpailun kiristymisenä ja kustannustehokkuuden korostumisena. Kun pankkien toimintaympäristö perinteisesti on muodostunut lähinnä paikallisesta ja kansallisesta markkina-alueesta, niin 1990-luvulla se tulee muuttumaan yhä kansainvälisemmäksi. Rahoituspalvelutoiminnan vapauttaminen

EY-säädösten tasolla toteutuu Efta-maissa jo ETA-sopimuksen myötä, todennäköisesti ensi vuoden alusta.

6.1. Vertailumaiden rahoitussektorit; pankit

Pankkikonttoriverkosto on Suomessa huomattavasti tiheämpi kuin Ruotsissa tai Itävallassa. Absoluuttisin luvuin pankkikonttoreita oli vuonna 1989 lähes yhtä paljon Suomessa kuin Itävallassa, vaikka Itävallan väestö on noin puolitoista kertaa suurempi.

Ruotsissa pankkikonttoriverkosto on väestöön suhteutettuna noin kolme kertaa pienempi kuin Suomessa, josta perustellusti voi puhua ylipankistuneena maana.

Taulukko 16. Pankkikonttoreiden lukumäärä 1000 asukasta kohti vuonna 1989

Suomi	1.2
Ruotsi	0.4
Itävalta	0.7

Lähteet: Suomen tilastollinen vuosikirja 1991, Helsinki 1991.
Statistisk årsbok 1992, Stockholm 1992.
Statistisches Handbuch für die Republik Österreich 1990, Wien 1990.

Koko rahoituspalvelusektori työllistää Suomessa lähes 10 prosenttia koko työvoimasta. Itävallassa rahoituspalvelutoiminnalla on vertailumaista pienin työvoimaosuus.

Taulukko 17. Rahoituspalvelusektorin* osuus koko työvoimasta vuonna 1989, %

	osuus
Suomi	10
Ruotsi	8
Itävalta	6

* Sis. rahoituspalvelu-, vakuutus- ja kiinteistötoiminnan.

Lähteet: Statistics Finland.

Statistics Sweden.

Österreichischen statistischen Zentralamtes.

6.2. Itävalta

Integraation vaikutuksia Itävallan pankkisektorille ja pääomamarkkinoille on käsitelty empiirispainotteisessa selvityksessä. Rahoitussektorin syvenevän yhdentymisen seurauksena muutospaineita kohdistuisi Itävallan pankkisektorin keskittyneeseen rakenteeseen, pankkipalvelujen hintoihin sekä palveluiden tuotantokustannuksiin (Handler-Schebeck 1990).

Seuraavassa taulukossa on verrattu Itävallan ja erään EY:n jäsenmaan, Saksan, yrityspankkeja keskenään näiden kokonaistuotto-osuuden perusteella. Itävallan selvästi suuremmat luvut viittaavat siihen, että pankkitoiminta on verraten keskittyneempää. Pankkifuusiot 1970-luvulla ovat tämän markkinarakenteen taustalla.

Taulukko 18. Suurimpien yrityspankkien osuus pankkisektorin kokonaistuotosta Itävallassa ja Saksan Liittotasavallassa vuonna 1988, %

	Itävalta	Saksa
Suurin pankki	11,2	4,8
3 suurinta pankkia	25,3	12,1
6 suurinta pankkia	41,1	20,8

Lähde: Handler-Schebeck 1990.

Integraatiosta seuraava olennainen vaikutus on rahoituspalveluiden hintoihin kohdistuva alentamispaine. Itävallan epätäydellisissä kilpailuoloissa on voitu ylläpitää ylimääräistä hintamarginaalia rahoituspalveluissa.

Arvioita rahoituspalveluiden hintojen laskupotentiaalista on saatavissa Eftan rahoitussektorin integraatiota koskevasta selvityksestä, jossa on hyödynnetty EY:n Cecchini-raportin metodologiaa. Itävallan rahoitussektorin hintojen keskimääräiseksi alentamistarpeeksi on siinä arvioitu noin 25 prosentiksi (Gardener-Teppitt 1990). Lukuihin on tosin syytä suhtautua varauksella. Selvitystä on metodologisista puutteistaan johtuen arvosteltu mm. hintojen alennuspotentiaalia liioittelevaksi.

Selvityksen vertailumaista Itävaltaan kohdistuisi suhteellisesti suurimmat rahoituspalveluiden hintamuutospaineet. Suomessa ja Ruotsissa rahoituspalveluiden alennuspotentiaali olisi arviolta noin 15 prosenttia. Suhteutettuna bruttokansantuotteeseen hintojen alenemisesta koituva hyöty vastaisi Itävallassa 1,4 prosenttia bkt:sta, Suomessa ja Ruotsissa vastaavasti noin puoli prosenttia.

Taulukko 19. EY-integraation hinta- ja hyötyvaikutuksia eräiden Efta-maiden rahoitussektoreille, %

	Itävalta	Ruotsi	Suomi
Keskimääräinen hintojen aleneminen	25	15	15
BKT:sta (1986)	1,4	0,5	0,5

Lähde: Gardener-Teppett 1990.

Kolmantena integraation vaikutuksena nähdään pankkipalvelutuotannon kustannustasoon kohdistuvat muutospaineet, sillä epätäydelliset kilpailuolot ovat Itävallassa osittain estäneet kustannustehokkuuden kehittymistä. Skaalaetuja on hyödynnettävä paremmin suurentamalla yrityskokoa ja muokkaamalla tuotevalikoimaa. Pankkiverkostoa jota 1970-luvulta on laajennettu jouduttaneen myös karsimaan. Pienten pankkien kohdalla fuusiot ovat todennäköisiä. Pankkitoiminnan rationalisoinnissa erikoistuminen ja pankkipalveluiden laatuksymykset saavat myös entistä enemmän merkitystä.

Integraation myötä pankkien ulkomaantoiminnan edellytykset paranevat. Itävaltalaispankkien ulkomaanedustus on toistaiseksi ollut melko vaatimatonta, vaikka ulkomaanedustustojen lukumäärä 1980-luvulla lähes kaksinkertaistui. EY:n yhteisten rahoitusmarkkinoiden avautuessa on arvioitu, että itävaltalaiset pankit vastaisuudessaakin panostavat ensisijassa kotimaan toimintaan. Suurimmilla itävaltalaispankeillakaan tuskin on resursseja koko yhteisön kattavaan toimintaan.

Kilpailua ulkomaalaisten pankkien kanssa käydään tuskin tavallisista yksityisasiakkaista, koska pankkikonttoriverkoston luominen tulee kalliiksi ja Itävallan konttoriverkosto on jo

nykyisellään riittävä. Kilpailu kiristyyisi tuntuvimmin suura-
siakkaista, jotka pankkien toiminnassa useimmiten liittyvät
rahoitukseen ja luotonantoon. Toisaalta itävaltalaispankkien
tuottojen rakenteessa pääpainon arvioidaan siirtyvän yhä en-
emmän korkomarginaaleista provisioihin ja erilaisiin palvelu-
maksuihin.

6.3. Suomi

Suomalaisten rahoitusintegraatiota koskevien arvioiden perus-
tana on myös käytetty Eftan selvitystä sisämarkkinoiden vai-
kutuksista Efta-maiden rahoitussektoreille (Gardener-Teppett
1990).

Arviot Suomen rahoituspalveluiden hintojen laskupotentiaalis-
ta sijoittuvat Efta-maiden vertailussa keskitasolle. Edellä
mainittiin jo Itävallan rahoituspalveluiden hintojen kes-
kimääräiseksi alenemiseksi arviolta 25 prosenttia. Suomessa
vastaava luku olisi sama kuin Ruotsissa eli 15 prosenttia.

Pohdittaessa näiden erojen syitä voidaan esimerkiksi maiden
rahoitussektoreiden bruttokansantuoteosuutta käyttää tarkas-
telun lähtökohtana. Itävallassa, missä rahoitussektorin pal-
velujen hintojen on arvioitu laskevan Efta-maista eniten, on
rahoitussektorin suhteellinen osuus suurin.

Taulukko 20. Rahoitussektorin* lisäarvon osuus bruttokansan-
tuotteesta eräissä Efta-maissa, %

Itävalta	6,2
Suomi	3,8
Ruotsi	3,8

* Määritelty suppeasti luotto- ja vakuutuslaitoksiksi.

Lähde: Gardener-Teppitt 1988.

Eräiden tulkintojen mukaan korkea BKT-osuus viittaisi puut-
teellisiin kilpailuoloihin, ja sen seurauksena muun muassa
pankkipalveluiden ylihinnotteluun 'overpricing' ja yli-
tuotantoon 'overbanking' (Handler-Schebeck 1990, s. 170).

Suomessa ja Ruotsissa olisi tämän tulkinnan mukaan terveemmät kilpailuolot ja siten tehokkaammat hinnoitteluperusteet.

Suomalaispankkien lähtökohdat integraation kynnyksellä eivät kuitenkaan nykyisellään ole parhaimmat mahdolliset. Pankkien toimintaympäristön nopea ja voimakas muuttuminen 1980-luvun puolivälistä, jolloin säätelyä alettiin purkaa ja pääomaliikkeitä vapauttaa, on tuonut suuria ongelmia mukanaan.

Antolainauksen säätelyn purkaminen 1980-luvun puolivälin jälkeen korkeasuhdanteen aikana johti luotonannossa pankkien kasvavaan riskinottoon. Luottovakuuksina käytettyjen kiinteistöjen ja osakkeiden arvon aleneminen yleisen talouslaman seurauksena johti suuriin tappioihin vuonna 1991. Pelkästään luotto- ja takaustappioita kirjattiin yhteensä noin 8,5 miljardia markkaa, mikä on eritelty pankkikohtaisesti seuraavassa taulukossa:

Taulukko 21. Pankkien luotto- ja takaustappiot* Suomessa vuonna 1991, milj. markkaa

Pankki	tappioita
<u>Liikepankit:</u>	
SYP	1092
KOP	1343
PSP	675
OKO	1210
SKOP	2553
STS	178
Ålandsbanken	26
Liikepankit yhteensä	7077
<u>Muut pankit:</u>	
Osuuspankit	413
Säästöpankit	1100
Kaikki pankit yhteensä	8590

* Konsernitasolla.

Lähde: Suomen Pankkiyhdistys 1992.

Miljardien markkojen tappiot ovat kiihdyttäneet pankkien rationalisointia muun muassa henkilöstöä vähentämällä ja pankkikonttoriverkostoa karsimalla. EY:n sisämarkkinat tulevat

entisestään jouduttamaan pankkisektorin rakennemuutosta kustannusten leikkaamiseksi.

EY:n näkökulmasta suomalainen asiakaskenttä on liian pieni houkutellakseen ulkomaisia pankkeja merkittävässä mittakaavassa. "Ylipankistuminen" joka ilmenee ylimitoitettuissa pankkikonttoriverkostossa tuskin kannustaa ulkomaisia kilpailijoita laajentamaan pankkitoimintaa Suomeen. Tavallisista yksityisistä pankkiasiakkaista Suomessa tuskin tulevaisuudessa käydään kilpailua. Kuten Itävallan osalta jo todettiin, pankkien yritysrahoitus- ja sijoitustoiminnan alueilla kilpailun kiristymisen tulee olemaan tuntuvinta. Suomessa pankkitoiminnan tehostuminen tuo kansantaloudellisesti pitkällä aikavälillä todennäköisesti ainoastaan vähän hyötyä. Korkean korkotasomme alenemisesta keskieuropalaiselle tasolle olisi sitä vastoin huomattavasti suurempi hyöty.

6.4. Ruotsi

Edellä EY:n rahoitusintegraation vaikutuksia tarkasteltiin lähinnä hintojen ja pankkitoiminnan näkökulmista. Vertailusta puuttuu vielä täydentävä kuluttajan näkökulma, josta esitetyt arviot perustuvat edellä mainittuun Eftan selvitykseen.

Ruotsin ja EY:n välinen rahoitussektoreiden integraatio merkitsisi ruotsalaisille kuluttajille arviolta noin 777 miljoonan ECUn tai yli 4 miljardin markan säästöä, kun rahoituspalveluiden hinnat keskimäärin alenisivat 15 prosentilla.

Verrattessa kuluttajien hyötyä muihin vertailumaihin, ruotsalaiset hyötyisivät Eftan selvityksen mukaan rahoitusintegraatiosta suhteellisesti enemmän kuin suomalaiset. Eniten hyötyisi kuitenkin itävaltalainen kuluttaja, mikä heijastaa Itävallan pankki- ja rahoitussektorin suhteellisesti suojattua asemaa kotimarkkinoilla.

Taulukko 22. Kuluttajien hyöty rahoituspalveluiden hintojen alenemisesta, milj. ECU

	milj.ECU	% BKT:sta(1986)
Ruotsi	777	0,6
Suomi	381	0,5
Itävalta	1512	1,6

Lähde: Gardener-Teppitt 1990.

Ruotsissa rahoituspalveluiden säännöstelyä on viime vuosina nopeassa tahdissa purettu. Valuutansäännöstely poistettiin olennaisilta osin jo kesällä 1989. Kehityksellä on kuitenkin ollut käänköpuolensa.

Rahoituspalvelutoiminnan vapauttaminen 1980-luvun jälkipuoliskon taloudellisena nousukautena muistuttaa sikäli Suomen kehityskulkua, että avokätisen luotonannon ja erityisesti kiinteistöjen arvon romahtamisen seurauksena ruotsalaispankeille on kertynyt huomattavat luottotappiot. Nopeana alkanut pankkisektorin rakennemuutos kustannusten leikkaamisina ja tehokkuuden lisäämisenä jatkuisi siten todennäköisesti verkkaana myös EY:öön liittymisen jälkeen.

Yhteenveto

Pankkipalveluiden hintoihin kohdistuvat muutospaineet olisivat vertailumaista suurimmat Itävallassa, jossa pankkitoiminta on verraten keskittynyttä. Hintojen alenemisesta koituva hyöty olisi itävaltalaiskuluttajille siten suhteellisesti myös suurin. Suomessa ja Ruotsissa rahoitussektorin säännöstelyn purkaminen noususuhdanteen aikoihin 1980-luvun jälkipuoliskolla on saattanut monet pankit suurten vakavaraisuusongelmien eteen. Tämä on jouduttanut pankkitoiminnan kustannusrakenteen rationalisointia ja tehokkuuden kohentamista. Erikoistuminen ja pankkipalveluiden laatukysymykset saavat vertailumaiden pankkitoiminnassa jatkossa enemmän merkitystä. Pienten Efta-maiden pankeilla on tuskin riittävästi resursseja kilpailla asiakkaista laaja-alaisesti koko EY:ssä. Pankkitoiminnan kansainvälistyessä kilpailua tultaisiin käymään lähinnä yrityspuolen suuriasiakkaista.

7. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

Itävallan, Ruotsin ja Suomen EY-jäsenhakemukset ovat avanneet uuden vaiheen maiden pari vuosikymmentä jatkuneessa puolueettomuutta korostaneessa integraatiopolitiikassa. Puolueettomuusaseman asettamien rajoitusten takia EY-täysjäsenyyttä pidettiin epätodennäköisenä integraatoratkaisuna. Kansainvälisessä toimintaympäristössä tapahtuneiden rajujen muutosten myötä entisen puolueettomuustulkinnan perusta on murtunut ja samalla raivannut olennaisimmat esteet taloussuhteidenkin monipuolisemmalta laajentamiselta suhteessa Euroopan yhteisöön.

EY:n seuraavan laajennuksen tarkasta ajankohdasta voi tässä vaiheessa ainoastaan esittää arvauksia. Alustavissa aikataulusuunnitelmissa on mainittu vuosi 1995, mikäli jäsenyysneuvottelut alkavat vuoden 1993 alussa. Jäsenyysneuvottelut voivat kuitenkin eri syistä lykkääntyä. Neuvottelut alkavat vasta EY-komission tehtyä aviisin jäsenehdokkaista. Efta-maista myös Sveitsi on päättänyt hakea jäsenyyttä, todennäköisesti myös Norja tänä vuonna. Efta-maiden jäsenhakemusten käsittely saman aikataulun mukaan voi pitkittää neuvotteluja. EY:n sisäiset erimielisyydet yhteisön kehityskulusta kohti unionia saattavat myös vaikuttaa laajentumiseen. Tanskassa enemmistö kansasta äänesti Euroopan unioniin osallistumista vastaan kesäkuussa pidetyssä kansanäänestyksessä.

Toisaalta EY tarvitsisi jäsenikseen rikkaita valtioita helpottamaan yhteisön budjetin rahoitusta. EY:ssä Suomi, Ruotsi ja Itävalta joutuisivatkin nettomaksajan rooliin. Nykyisten EY:n tukijärjestelyiden perusteella ainoastaan Itävallalla olisi vertailumaista kohtuullisen hyvät mahdollisuudet saada merkittäviä rahatuloja EY:ltä, koska vuoristoalueet lasketaan EY:ssä tukea saaviin epäsuotuisiin maatalousalueisiin.

Yleisesti ottaen kolme vertailumaata eivät taloudellisesti oleellisesti poikkea toisistaan. Suomi, Ruotsi ja Itävalta

ovat suhteellisen pieniä ja avoimia talouksia. Maiden ulkomaankaupassa Euroopan yhteisöllä on merkittävä osuus. EY-jäsenyyden ja myös ETA-sopimuksen vaikutukset näyttävät kuitenkin eri maissa tehtyjen arvioiden mukaan jonkin verran vaihtelevan.

Integraatiosta johtuvien muutosten voimakkuus riippuu pitkälle siitä, onko tuotantoalaa keinotekoisesti suojattu tuontakilpailulta. Suojatuilla tuotannonaloilla kansainvälinen kilpailukyky on yleensä heikko, mikä sisämarkkinoiden avautumisen myötä kostautuu kannattavuuden heikkenemisenä ja suurina sopeutumispaineina.

Vertailumaista Ruotsissa teollisuuden suhtautuminen EY:öön näyttäisi vaihtelevan tuotannon luonteen ja kansainvälistymisstrategian mukaan. Konepajateollisuudessa korostetaan päämarkkinoille pääsyä suorien sijoitusten avulla. Prosessiteollisuudessa painotetaan kotimaisen infrastruktuurin (ml. raaka-aineet) merkitystä kilpailutekijänä yhteismarkkinoilla.

Itävallassa teollisuusyritysten arvioidaan kansainvälistyvän ensisijassa siirtämättä tuotantoa ulkomaille. Tämä selittyy sillä, että Itävalta on jo maantieteellisen sijaintinsa ansiosta sisämarkkinoiden läheisyydessä, mikä eliminoi kuljetuskustannuksia.

Suomessa pienillä ja keskisuurilla teollisuusyrityksillä ei yksin ole riittävästi resursseja nopeaan kansainvälistymiseen. Tämä voi merkitä erilaisten liittoutumisstrategioiden ja yhteistyömuotojen avulla tapahtuvaa kansainvälistymistä. Suuremmat teollisuusyritykset ovat Suomessa jo nopeasti laajentaneet toimintansa EY:n alueelle suorien sijoitusten kautta. Tämä suuntaus todennäköisesti jatkuu.

Yritysten kansainvälistyminen tähtää niiden kilpailukyvyn kohentamiseen. Itävallan teollisuusyritykset arvioivat selviytyvänsä lisääntyvästä kilpailusta sisä- ja kotimarkkinoilla hyvin. Ne korostavat kuitenkin hintakilpailukyvyn ratkai-

sevaa merkitystä. Tosin Itävallankin teollisuudesta löytyy aloja, jotka rajasuojan takia ovat olleet suojatussa asemassa kotimarkkinoilla ja voivat joutua vaikeuksiin tuonnin vapautuessa. Vertailumaista Suomella on suhteellisesti eniten integraatiolle herkkiä teollisuusaloja. Näin ollen myös teollisuuden muutospainet ovat täällä rajuimmat. Suuri osa näistä paineista on tosin jo itäkaupan romahduksen ja kotimaisen laman takia purkautunut. Ruotsissa erityisesti teollisuuden alihankkijat ovat muutosten edessä, kun suuryritykset ovat kansainvälistyneet ja siirtymässä "single-sourcing"-käytäntöön eli keskittämässä hankintojaan yhdelle pääalihankkijalle.

Maatalous on kaikissa vertailumaissa integraatiolle herkin sektori. Maataloutta on suojattu rajasuojalla ja tuettu verovaroin, mikä on vääristänyt kustannus-hintasuhdetta verrattuna EY:öön. Muutospaineiden alkulähteenä on vertailumaiden korkea tuottajahintataso, joka EY-jäsenyyden myötä alenisi. Hinnanalennuspaineita kohdistuisi Ruotsissa erityisesti maidon tuotantoon, Suomessa viljan viljelyyn ja Itävallassa kasvituotantoon. Hintojen aleneminen vaikuttaa luonnollisesti sekä tuotantovolyymiin että tulonmuodostukseen. Lopullinen vaikutus riippuu siitä miten kustannukset kehittyvät. Integraatio alentaa myös ainakin joidenkin tuotantopanosten hintoja.

EY:n yhteisillä työmarkkinoilla hyvinkoulutetun työvoiman muutto on kaikissa vertailumaissa nähty suurimmaksi uhkaksi. Tu-
lomuuttopotentiaali nähdään suurimmaksi palkka- ja kehitystasoltaan alhaisista Itä-Euroopan valtioista, mikäli ne liittyvät Euroopan yhteisöön. EY:n nykyisistä jäsenmaista on sitä vastoin tuskin odotettavissa mainittavaa muuttovirtaa. EY:n omat kokemukset työvoiman liikkuvuudesta tukevat tätä käsitystä.

Kansainvälisen talouslaman vanavedessä vertailumaiden työllisyystilanne on heikentynyt viime vuosina, Suomessa jopa EY:n keskitason yläpuolelle. Vaikka EY-jäsenyys talouskasvun seu-

rauksena toisikin helpotusta työttömyyteen, se ei sellaisenaan ratkaise nyt vakavaksi paisunutta ongelmaa. Teollisuuden rakennemuutoksen seurauksena tuottavuus nousee eikä työvoiman kysyntä siten ainakaan aluksi juuri kasva. EY:n edetessä kohti seuraavaa kehitysvaihettaan rahaunionia, jäsenmaiden velvoite inflaation kurissa pitämiseksi saattaa entisestään rajoittaa työllisyyden parantamismahdollisuuksia. Tämä koskee etenkin Ruotsin ja Suomen kaltaisia maita, joissa kilpailukyky on totuttu palauttamaan devalvaation avulla.

Toisaalta EY:ssä olisi kansallisella työmarkkinapolitiikalla mahdollista tulevaisuudessakin säädellä työmarkkinoita. Ruotsin aktiivinen työmarkkinapolitiikka voisi tässä tapauksessa tarjota erään varteenotettavan vaihtoehdon työmarkkinoiden toimivuuden ylläpitämiseen. Työllisyyden kehitys on kuitenkin jatkossa entistä selvemmin yhteydessä kustannusten joustavuuteen ja työvoiman liikkuvuuteen.

Vertailumaiden rahoitussektorilla integraatio kohdistaisi kaikissa vertailumaissa muospaineita palvelujen hintoihin. Hinnanalennuspotentiaali on suurin Itävallassa, jonka pankkitoiminta on verraten keskittynyttä, mikä puolestaan on johtanut mm. pankkipalveluiden ylihinnoitteluun. Suomesta voi sitä vastoin puhua ylipankistuneimpana vertailumaana, jonka pankkikonttoriverkosto on väestöön suhteutettuna laajin. Muilta palvelusektoreilta on saatavissa vähän vertailun mahdollistavaa tietoa.

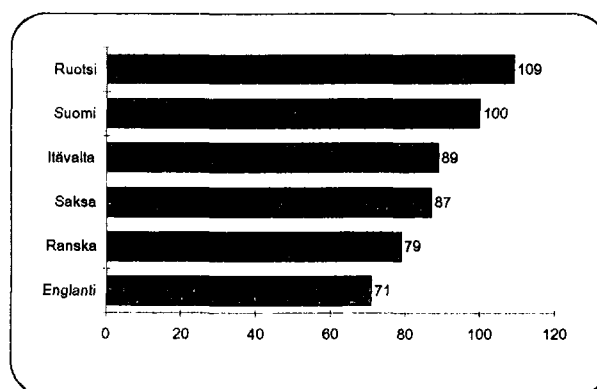
EY:n vaikutukset ulottuisivat hinnoista luonnollisesti myös pankkien kustannusrakenteeseen, jonka saneeraus tulee edellyttämään laaja-alaista rationalisointia. Tosin Ruotsissa ja Suomessa 1980-luvun korkeasuhdanteen jälkimainingeissa syntyneet pankkien huomattavat luottotappiot ovat jo käynnistäneet rakennemuutoksen, jota EY-jäsenyys jouduttaisi. Integraatio ei tuone kuitenkaan merkittävää kilpailun lisääntymistä kotimaisista asiakkaista, lukuunottamatta yrityspuolen suurasiakkaita. Vastaavasti toiminnan laajentaminen Euroopan yhteisöön yleispankkiperiaatteella ei puutteellisten resurssien takia

liene vertailumaiden pankeille mahdollista. Erikoistuminen ja laatuksymykset saavat sitä vastoin näiden pankkien toiminnassa enemmän merkitystä.

Kysymykseen mikä jäseneksi pyrkivistä valtioista kykenisi parhaiten hyödyntämään EY:n tuomia etuja ei tehtyjen arvioiden perusteella voida vastata. EY "elää" jatkuvana prosessina, jonka lopullista tulosta on nykypäivän näkökulmasta vaikea arvioida. Kansalliset arviot EY:n vaikutuksista, joihin tämä selvitys lähinnä perustuu eivät myöskään ole menetelmällisesti niin yhtenäisiä, että niitä voitaisiin suoraan vertailla.

Toisaalta on mahdollista päätellä, että EY:n sisämarkkinoilla hinta- ja kustannustekijöillä tulee olemaan olennainen merkitys. Nykyisen kalleusvertailun perusteella Suomi sijoittuisi Ruotsin ja Itävallan väliin. Kahdella Pohjoismaalla on vielä välimatkaa keskeisten EY:n maiden kuluttajatasoon. Kuluttajahintojen perusteella ei kuitenkaan suoraan voida päätellä vientimaiden hintakilpailukykyä. Periaatteessa hintaerot kuvaavat jollakin tavoin integraation potentiaalista hyötyä etenkin kansainvälisen vaihdannan alaisissa tuotteissa.

Kuvio 2. Kuluttajahintataso* eräissä OECD-maissa, Ind(Suomi)=100

* Vuoden 1991 marraskuun 12,3 prosentin devalvaation jälkeen Suomi putosi viidennelle sijalle OECD:n vertailussa. Suomessa laman ylläpitämisen alhaisen inflaation takia maiden 'kalleusjärjestys' ei juuri sen jälkeen ole muuttunut.

Lähde: ETLA.

Hintakilpailukyky kuvaa vain tietyn ajankohdan tilannetta, kun taas reaalin kilpailukyky laajempaan käsitteenä ottaa huomioon pidemmän aikavälin kilpailutekijät, kuten tuotteiden laadun, teknologisen tason, työvoiman tietotaidot ja luonnonvarat. Reaalin kilpailukyky on kuitenkin vaikeammin arvioitavissa.

Euroopan yhteisössä kansainvälistyminen tai eurooppalaistuminen edellyttää siihen osallistuvilta talouden sektoreilta joka tapauksessa enemmän tehokkuutta, joustavuutta ja sopeutumiskykyä. Integraation myötä luodaan eurooppalaisiin puitteisiin uusia perusteita vaurauden ja varallisuuden uusjaolle. Pelin henki vaatii tässä mielessä rajujakin rakennemuutoksia, joiden merkityksen ymmärtämiseksi tarvitaan aikaa.

LÄHTEET

Andersson, J-O, 1991: "Hög arbetslöshet ofrånkomlig i EG", Kritiska Europafakta nr 10.

Affärsvärlden no 10, 1989: "Den havererade jordbrukspolitiken. Jordbrukspolitiken en katastrof: Svenska hushåll tvingas betala 40 miljarder extra", ss. 16-23.

Antola, E, 1989: "The Finnish Integration Strategy- Adaptation with Restrictions", in Möttölä-Patomäki (eds.): "Facing the Change in Europe, EFTA-Countries' Integration Strategies", ss. 55-70. UPI. Helsinki.

Braunerhjelm, P, 1990: "Effekter på den svenska industristrukturen av EG 1992", Ekonomisk Debatt, nr 8, ss. 713-720. Stockholm.

Braunerhjelm, P, 1991: "Svenska underleverantörer och småföretag i det nya Europa", Forskningsrapport nr 8. IUI. Stockholm.

Breuss, F ja Schebeck, F, 1989: "The Completion of EC's Internal Market and its Impact on the Austrian Economy. Macroeconomic simulations", WIFO-Working Papers nr 31. Wien.

Calmfors, L, 1991: "Lönerna, sysselsättningen och den ekonomiska politiken", Ekonomisk debatt nr 4. Stockholm.

Fassmann, H ja Munz, R, 1990: "Einwanderungsland Österreich? Gastarbeiter, Flüchtlinge und Immigranten". Wien.

Gardener, E ja Teppitt, J, 1990: "The Impact of 1992 on the Financial Services Sectors of Efta Countries", Efta Occasional Paper no. 33. Geneva.

Handler, H ja Schebeck, F, 1990: "Die Finanzmarktintegration und ihre Folgen für Banken, Kapitalmarkt und Kapitalverkehr in Österreich". Wien.

Jordbruksdepartementet, 1991: "Jordbruket i norra Sverige", Ds 1991:80. Stockholm.

Kajaste, I, 1990: "The Impact of 1992 on the Finnish Industry, (part 2), The Analysis of Competitive Performance", Ministry of Finance, Economics Department, Discussion Paper no. 28. Helsinki.

Kajaste, I, 1992: "Suomen tuotantorakenne monipuolistuiksi EY:ssä", artikkeli, Helsingin Sanomat 25.2.1992.

Knöbl, A, 1990: "Europe: Why does Unemployment Differ?", WIFO-Working Paper nr 38. Wien.

Kuhmonen, T, 1991: "EY-jäsenyyden vaikutuksista Efta-maiden maataloudelle", Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos, Raportteja ja Artikkeleita no 95. Espoo.

- Lantbruksstyrelsen, 1991: "Svenskt jordbruk i EG", bilagedel, Rapportserie 1991:6. Jönköping.
- Layard, R, 1991: "Varför överge den svenska modellen?", Ekonomisk Debatt nr. 4. ss. 304-308. Stockholm.
- Leskelä J, Parviainen S, 1990: "EFTA-Countries' Foreign Direct Investments", Efta Occasional Paper, nr 34.
- Luif, P, 1989: "Austria and West European Integration", in Möttölä-Patomäki (eds.): "Facing the Change in Europe, EFTA-Countries' Integration Strategies", ss. 1-12. UPI. Helsinki.
- Lundberg, L, 1990: "Svenskt näringsliv och den europeiska integrationen", bilaga nr 3 till Långtidsutredningen (LU)-90, "Svensk ekonomi och Europa-integrationen". Stockholm.
- Lundberg, L, 1992: "European Economic Integration and the Nordic Countries' Trade", in "Journal of Common Market Studies", vol. XXX, no. 2, June 1992, ss. 157-172.
- Lundborg, P, 1990: "Konsekvenser av fri arbetskraftsrörlighet mellan Sverige och EG", bilaga nr 4 till Långtidsutredningen (LU)-90, "Svensk ekonomi och Europa-integrationen". Stockholm.
- Lundborg, P, 1991: "EG-medlemskapet och den fulla sysselsättningen", Ekonomisk Debatt nr. 5. ss.439-447. Stockholm.
- Långtidsutredningen 1992: Statens offentliga utredningar 1992:19, Finansdepartementet. Stockholm 1992.
- OECD, 1960: Trade by commodities, vol.1. Paris.
- OECD, 1973: Foreign Trade, vol. 1-2. Paris.
- OECD, 1990: Agricultural Policies, Markets and Trade. Paris.
- OECD, 1990: Foreign Trade, vol. 1. Paris.
- OECD, 1991: Economic Outlook, nr 50. Paris.
- Parviainen, S, 1991: "The Effects of European Integration on the Finnish Labour Market", Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Tutkimuksia, no. 2. Helsinki.
- Patomäki, H, 1989: "EFTA and Historical Development of European Political Economy. Basic Trends in Trade and Production", in Möttölä-Patomäki (eds.): "Facing the Change in Europe, EFTA-Countries' Integration Strategies", ss.102-117. UPI. Helsinki.
- Rabinowicz, E, 1991: "Svenskt lantbruk och förädlingsindustri vid ett EG-inträde". Seminaarimoniste 22.11.1991.

Storfors, N ja Suurnäkki, S, 1990: "Suomalaiset metalliyrietykset ja integraatio. Länsi-Euroopan taloudellisen integraation vaikutukset suomalaisten metalliteollisuusyritysten toimintaan". MET, LTTT. Helsinki.

Suomen Pankkiyhdistys, 1991:" Pankit ja Integraatio. Rahoitusalan suunta Euroopassa". Helsinki.

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus/VATT, 1992: "Suomi Euroopan yhteisön jäseneksi? Taloudelliset vaikutukset". Helsinki.

WIFO-Monatsberichte, 6/1989:"Folgen der EG-Integration fur die Landwirtschaft", ss. 408-432. Wien.

WIFO-Monatsberichte, 11/1989: "Integrationseffekte aus der Sicht der österreichischen Industrieunternehmen", ss. 668-678. Wien.

WIFO-Monatsberichte, 8/1991:"EG-Binnenmarkt und Wettbewerbsstärke der österreichischen Sachgutererzeugung", ss. 484-491. Wien.

WIFO-Monatsberichte, 9/1991:"Strukturprobleme Österreichs aus der Sicht des Avis der EG-Kommission", ss. 519-521. Wien.

